Liget

2025-6

június

XXXVIII. évfolyam 6. szám

ligetmuhely.com

TARTALOMJEGYZÉK [XXXVIII. évfolyam 6. szám]

Z. Karvalics László | **MI A BAJ A DIASZIMOKRÁCIÁVAL?** 4

Inczédy Tamás | **ELMELLŐZTE EGYMÁST** 13

Taizs Gergő | **CSERÉPHALOM** 18

Simon Tamás | **KORBÁCS** 20

Vörös István | **AZ EGYETEMSZIGET [18]** 25

Czilczer Olga | **MÉGIS A TŰ** 43

Bene Zoltán | **MUTÁNS CUKKINI** 45

LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK

Ács József | **BÚCSÚZÁS HELYETT** 48

Dobosi Bea | **JÖHETNE MÁR A LALI** 52

Lackfi János | **FELNŐTTBŐR** 59

Győri-Simon Dóra | **SZEM A LÁNCBAN** 62

Janecskó Kata | **FEHÉR ÉS PIROS** 64

Kiss Lajos András | **A FEMINIZMUS MÁSIK ARCA** 66

SZÓ-BESZÉD

Bene Zoltán | **ÖRÖK TÖRZSASZTAL** 82

Kovács Laura | **NEM TELJES A SZÉTHULLÁS** 85

Horgas Judit | **MEGVAKULT SZAVAK** 89

Ács József | **„VISSZAKÜLDÖM AZ ÉJSZAKÁNAK”** 91

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info [kukac] ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Z. Karvalics László

MI A BAJ A DIASZIMOKRÁCIÁVAL?

INFORMÁCIÓS MÍTOSZOK NYOMÁBAN 1.

2025-06-05 | **ESSZÉ**

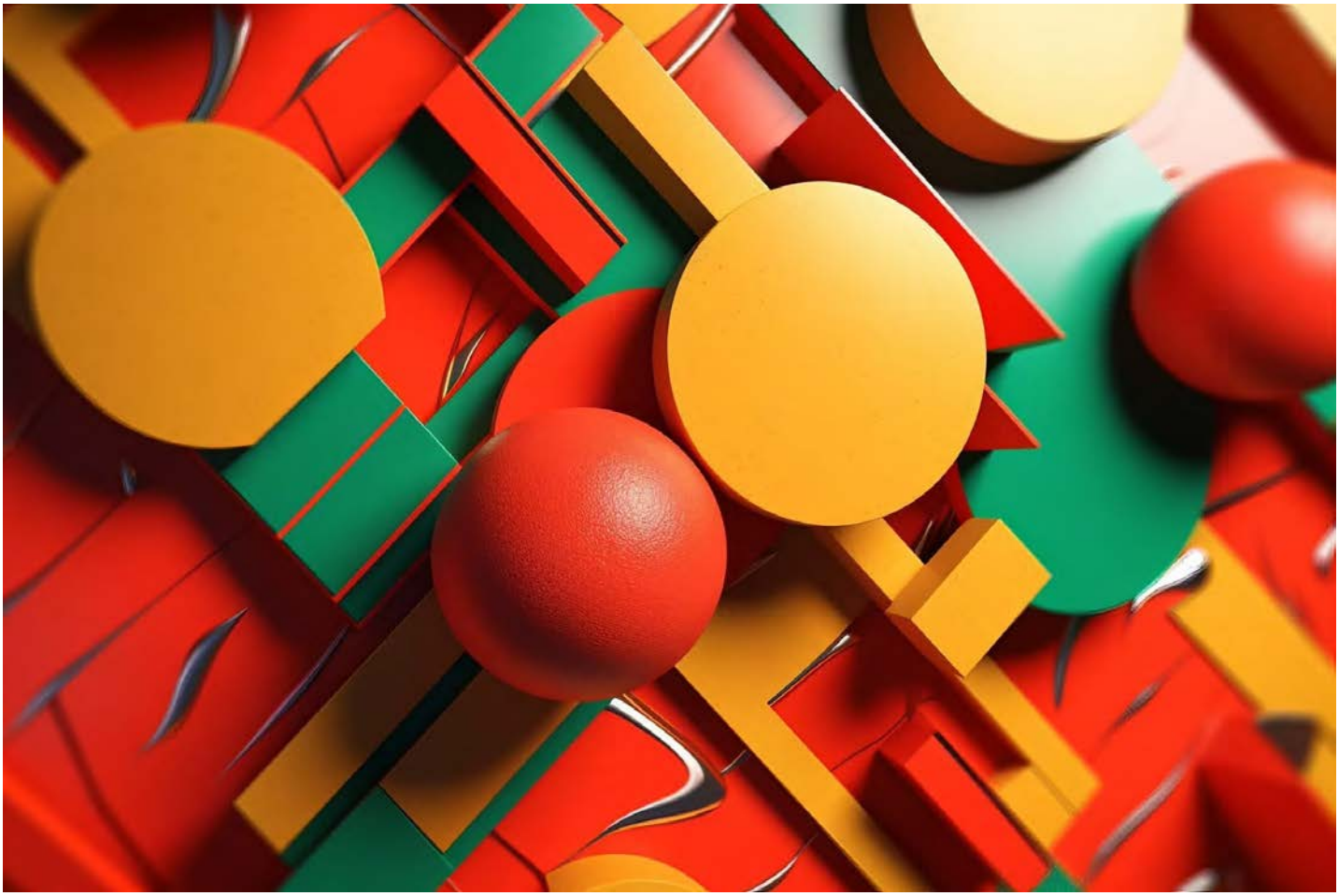

Douglas Giles 2025 május elsején látta szerencsésnek, hogy Substack-oldalán (Insert Philosophy Here) bejelentse: világunk az (információs) hatalom új szakaszához ért. Beléptünk a *diaszimokrácia* korába. [1]

A filozófus látlelete szerint új uraink a celebritások – régi görög kifejezéssel: diaszimosz (διάσημος) –, akik nemcsak a tömegmédia információs terét foglalták el, hanem köréjük immár egész „celebritásgazdaság” is kiépült a jelenségből hasznot húzó médiacégeknek és vállalatóriásoknak köszönhetően. Ezek ugyanis addig csiszolgatják az ajánló algoritmusaikat, amíg a gyanútlan és kiszolgáltatott információfogyasztókat mindenképp a híresnek számító véleményvezérek oldalaihoz terelik. E felületeken azonban nem a tartalom minősége, hanem gondozójának online népszerűsége, látogatottsága, nézettsége lesz meghatározó, s elvész az információk színvonala és sokfélesége. A tartalomvadászok az izgalmat és érdekességet így már csakis a társadalmi vonzásponttá váló „influenszerektől” remélhetik. Aki nem sorolható ebbe a körbe, azt teljesen figyelmen kívül hagyják. Mindezzel a médiaóriások új kontrollképességre tesznek szert, mert el is tudnak zárni információkat, miközben befolyásolhatják azt is, hogy ki milyen információhoz férhet hozzá. A közjó szempontjából az információ értéke (helyessége, pontossága, autenticitása) volna az elsődleges, de az összefonódó gazdasági érdekek ezt felülírják. Így Giles szerint oda jutunk, hogy „*funkcionálisan immár az egész társadalmat a celebritások uralják… a diaszimokrácia a kormányzás egyfajta formája”.* [2]

> logikus levezetéssel

S most képzeljük magunk elé Giles olvasóit, és rögtön tegyük félre a kérdést, hogy miképp és kik juthattak el egyáltalán a szerző [3] oldalára, hogy valamilyen celebritás révült lájkolása helyett épp az ő kihívó gondolataival és fogalmi leleményével (bűntényével) barátkozzanak? Vajon milyen arányban bólogatnak elismerően, hogy bizony, időszerű volt ilyen logikus levezetéssel rámutatni a digitális kultúra e szörnyű anomáliájára, és hányan harapják össze dühösen az ajkukat a gondolatmenet mértéktelen túlzásaival és bakugrásaival szembesülve, gyorsan ellenőrizve, hogy nem április elsejei-e mégis a bejegyzés?

Könnyű lenne elintézni a problémát azzal, hogy a vélemény szabad, hát miért ne kerülhetne a gondolatok piacára bármi? Ráadásul a társadalomkutatói életidő elpazarlása, ha Rejtő Jenő legendás hőse mintájára minden pofon mellé közlekedési rendőrt akarnánk állítani, és tudományos nehéztüzérséget vetnénk be súlytalan blogbejegyzésecskékkel szemben is.

Csakhogy Giles analízise magas elméleti érték, korszakos fogalmi újítás igényével lép fel, a társadalomtudományi közbeszédet kívánja alakítani. Ráadásul máris követőkre talált, a diaszimokráciát magyarázó oldalak száma szaporodásnak indult, [4] hamarosan keresések sora fog akár a ChatGPT-n keresztül is a diaszimokráciára irányulni – hát legalább találják meg a keresők a fogalom kritikáját is. [5]

Igyekszem röviden rámutatni a diaszimokrácia-fogalomhoz rendelt leírás képtelen és torz mivoltára. Ha majd a vélemény helyett komolyabb érvelést, indoklást, netán adatokat is szülnek a terminus buzgó hívei, eljöhet az ideje az elmélyültebb és alaposabb kritikának.

A „celebritás-fogalommal” egy *heterogén jelenségvilágot* írunk körül. Vannak, akik csak egyszerű szereplői a hírvilágnak, és viselkedésük, megjelenített értékviláguk, véleményük alakítja másokét. Vannak, akik hírnevüket (áruvédjegyként) politikai vagy kereskedelmi üzenetek mellé rendelik, ellenszolgáltatásért. Mások a meglévő ismertségüket használják arra, hogy belépjenek a tartalomgyártás piacára is, s végül vannak, akik éppen a sikeressé tett tartalomgyártásuk révén tennének és tesznek szert kiemelt láthatóságra. Valamennyien „influenszerek”, de micsoda különbségek a médiaóriásokhoz és a fogyasztókhoz való viszonyban, az üzleti modellekben!

figyelemgazdaság

A sok kis celebsziget nem alkot összefüggő celeb-univerzumot, nincsenek keresztkapcsolatok, csoportérdek-felismerésből fakadó szövetségek, ambíció a figyelemgazdaságban megszerzett helyből fakadó profitszempontokon túli hatalmi terek elfoglalására, befolyásolására. Másképp: még azokra is igaz, akikre leginkább illene Giles leírása, hogy *nem terjeszkednek túl saját információs kisvilágukon*. Ezek az információs kisvilágok ráadásul *nem az élet teljességét, a társadalom totalitását* fedik le, hanem annak csak bizonyos aspektusait – éppen azokat a területeket, ahol a hálózati polgárok számukra jelentős kérdésekben (szépítészet, tréning, életmód, táplálkozás, ruházkodás, utazás) keresnek útmutatást, hasznos információt.

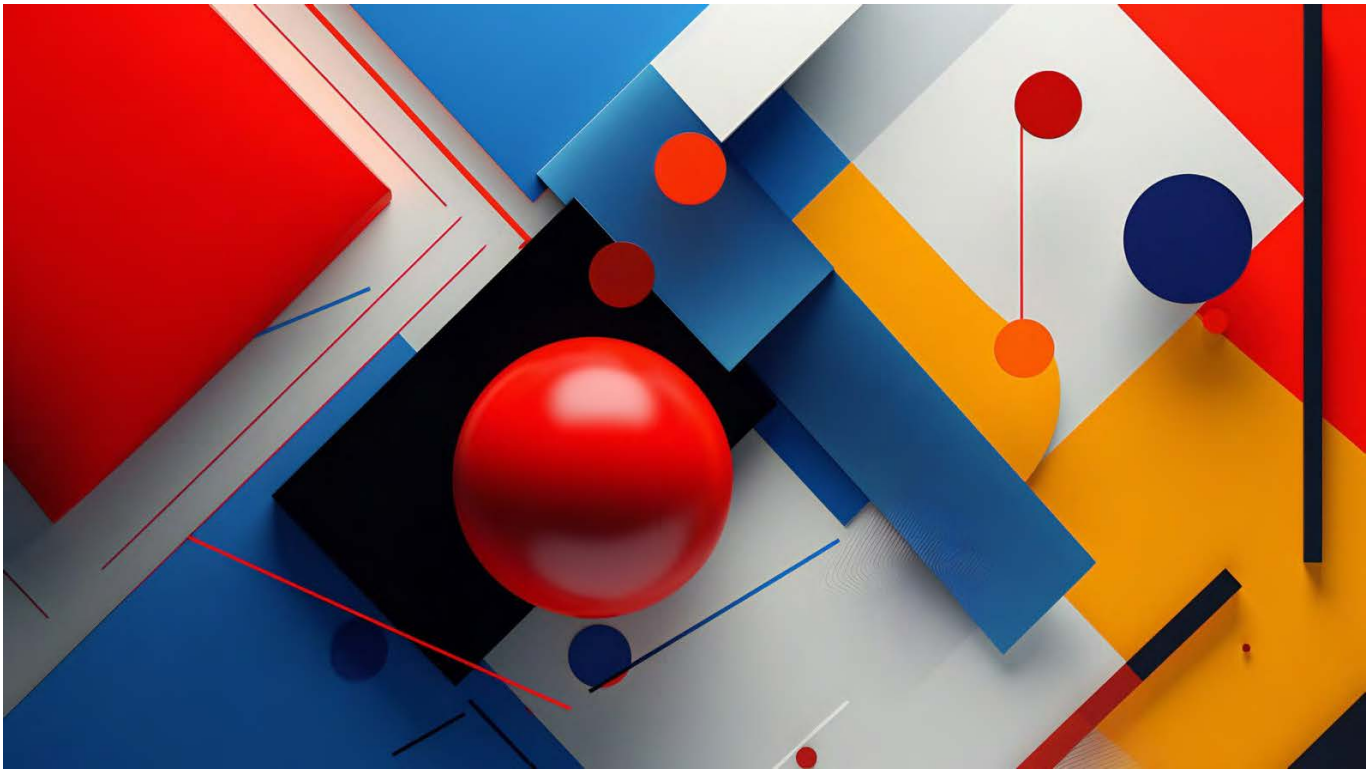

A celebritásgazdaság szereplői egymással is kíméletlen harcban állnak a fogyasztókért. Hatalmas a kínálat a piacon, ahová nagyon sokan törekszenek. Itt sikeresnek lenni, fogyasztót szerezni és megtartani csak annak sikerül, aki valódi értéket képes adni, akinek a hasznosságát a valóság visszaigazolja, aki respektust vív ki magának – mert érdemesnek bizonyul a fogyasztó bizalmára és/vagy pénzére. Tehát nem az igénytelenség felé mozog a kínálat, hanem épp fordítva: konokul és szükségszerűen a minőségi tartalom irányába fejlődik. S Giles diaszimokrácia-képletében az az oldal sem érvényes, amelyik a hálózati polgárt egyszerű eszközökkel befolyásolható konzumidiótának láttatja, akit könnyű félrevezetni a hírnév talmi vonzásával. [6] Nincs olyan hálózati polgár, aki kizárólag influenszer-oldalak követéséből építené meg a maga információs környezetét. A kérdés csak az, hogy a nagy információs egészen belül a celebtartalom jelentéktelen, elenyésző, kismértékű vagy számottevő részt jelent-e számukra. Nincs olyan fogyasztó, aki kizárólag celeboldalakról tájékozódik.

> információs ökoszisztéma

S még ha igaz is lenne a torzkép a démonizált celebeknek kiszolgáltatott, infantilizált fogyasztókról, akkor sem

lehetne celeb-uralomról, celebek által kormányzott világról, diaszimokráciáról beszélni. A celebek még saját, szűk információs kisvilágukat sem uralják, pusztán összetevői, csekély hatású szereplői egy rendkívüli méretű információs ökoszisztémának. Tudásukat, ismereteiket ők is szerzik, kitettek azok megfelelőségének, frissülésének, tartalomtermelésük ellenőrzésére pedig a fogyasztóknak a személyes tapasztalaton kívül is nagy mennyiségű információs oldal áll rendelkezésére. Az influenszerek jelenléte, súlya és szerepe az információáram formálásában nem nagyobb a hiszékenység vámszedőinél (jósok, pénzszerencsehozók, varázs-szereket csak ma akciósan kínáló táplálékkiegészítő-kereskedők, guru-sarlatánok) vagy az áltudomány napszámosainál (ősi idegenek, korai szupercivilizációk, világvége-próféciák, nagy összeesküvések), de jóval veszélytelenebbek náluk. [7]

Giles egyetlen ítéletét osztom: magam is kártékonynak látom, ahogyan a szellemi élet fórumain, a tudományművelés és a tudománynépszerűsítés világában megjelentek a celeb-tudósok. Nem azért, mert uralnák ezeket, ahogyan Giles szeretné láttatni: [8] a tudománynak nagyon is jót tesz, ha egy-egy karizmatikus tudós képes közelebb hozni és sokszorosítani ismereteket különböző médiacsatornákon (ennek az Öveges professzortól Carl Saganon át David Attenborough-ig futó csodálatos fejezetei javarészt ismertek). A gond ott támad, ahol nem a tudományos munka eredetisége, önállósága és kiválósága az ismertség forrása, hanem a nagytömegű könyveladást támogató marketinggépezet, az eleve az eladhatóság érdekében megszülető „bestsellerekkel". Információs higiénénkre sokkal nagyobb veszélyt jelent a világ és a történelem nagy kérdéseivel kapcsolatos „rejtélyek megoldását" mohón remélő olvasók kiszolgálása felszínes, látványosságával és érdekességükkel megtévesztő, valójában válaszpótlékként szolgáló, annak illúziójaként megérkező szellemi tartalmakkal.

Yuval Noah Harari, a kortárs „szupertudós” imázsának megalkotása hűen tükrözi, hová vezet, ha egy szerző az új tudások termelése helyett esetlegesen összegereblyézett ismeretpótlékokkal kínál könnyű és fájdalommentes utat a megértéshez, de hírnévhez egy professzionális háttércsapat munkája segíti. Mostanra jól kirajzolódik, hogy minél ismertebb és felkapottabb Harari, annál minősíthetetlenebb, vállalhatatlanabb könyvekkel jelentkezik. [9] Ám csak a bulvárcímlapokat uralja, nem a tudományt: annak képviselői kikacagják, mint Janus Pannonius a búcsúsokat. Felhívják a figyelmet gondolatai egyoldalúságára, hibáira, tévedéseire, hiányaira, ellentmondásaira. S hogy miért nem akkora baj mégis, hogy olvasók milliói hiszik azt, hogy valami fontosat tanultak meg a világról Harari révén? Mert az információáramban az olvasástól eltelt idő függvényében hígulnak fel a celebtudós állításai, vesztik el kontúrjaikat a „nagy megfejtések”, azzal párhuzamosan, ahogyan a hírfolyam deltavidékein tanyát verve újra és újra összekoccanunk más, töprengésre és rácsodálkozásra méltó hírekkel, állításokkal és új tudományos eredményekkel. Aki nem találkozott Harari szenzációsként tálalt, de lefegyverző egyszerűségű megoldásaival, hogyan is fedezhetné fel maga, hogy mennyivel

bonyolultabb, ellentmondásosabb, izgalmasabb az okoknak és hatásoknak a rendszere, amely megértésért kiált? És akkor még mindig ott van a párbeszéd, a gondolatcsere csodája, a közösségi vízgyűjtők végtelenített tisztító mechanizmusa, amely folyamatosan csiszolja, formálja, alakítja a megőrzött fogalmakat, vélekedéseket, szempontokat és magyarázatokat, mint hegyi patak a kavicsot, eltüntetve a legtöbb szennyeződést a folyóból, ahogy a hallgatag homokágy teszi a mélyben. S ha még ez sem lenne elég, minden gondolat, minden ismeretdarabka, minden elmekonstrukció mögött ott áll fenyegetően a valóság, az élet maga – és nem rest sokféleképpen nyakon vágni akárkit, [10] aki túl távolra kalimpálna tőle.

Az idézett irodalmak:

De Certeau, Michel (1980): *L'invention du quotidien.* Vol. 1, Arts de faire Gallimard (angolul: *The Practice of Everyday Life* University of California Press, 1988 magyarul: *A cselekvés művészete* Kijárat Kiadó 2010)

Douglas, Susan J. – McDonnell, Andrea (2019): *Celebrity: A History of Fame.* New York University Press

Harari, Yuval Noah (2024): *Nexus – Az információs hálózatok rövid története a kőkorszaktól az MI-ig.* Animus

Hund, Emily (2023): *The Influencer Industry. The Quest for Authenticity on Social Media.* Princeton University Press

Karsai Gábor (2025): Államformája: kakisztokrácia. Külgazdaság 1–2: 78-83.

Kiss Lajos András (2025): ***Az információs világtársadalom jövője 1–2****. Töprengések Yuval Harari Nexus című könyve olvasása közben*

Ryding, Francesca C. – Kuss, Daria J. (2020). *The use of social networking sites, body image dissatisfaction, and body dysmorphic disorder: A systematic review of psychological research*. Psychology of Popular Media*, 9*(4), 412–435. **https://doi.org/10.1037/ppm0000264**

1. **https://dgilesphd.substack.com/p/our-world-is-a-diasimosocracy** ↑
2. *„Functionally, our society is a diasimocracy—rule by celebrity… the diasimocracy is a form of government"* ↑
3. Giles számos, a filozófiába bevezető kézikönyv szerzője – de ezúttal felületes véleménycikket közölt, amely semmilyen viszonyt nem alakított ki a tárgykör számos, tudományos igényű feldolgozásával, mint például a hírnév történetét sok adattal és igényesen áttekintő munkával (Douglas és McDonnel, 2019). Ha pedig Emily Hund sokat idézett, az influenszeripart közösségi médiamérlegen szemlélő elemző könyvét fellapozza, legalább azzal tisztában lett volna, hogy a szakirodalom celebkultúrával kapcsolatos kiinduló alapvetése: egyidejűleg kell felismerni benne a negatív és a progresszív vonatkozásokat (Hund, 2023:266). ↑
4. *„A diaszimokrácia az információs korszak olyan rendszere, amelyben a celebritások meghatározó (significant) kulturális, társadalmi vagy politikai szerepet játszanak, gyakran felerősítve a média és a digitális platformok által".* Aforisztikusan: *„A diaszimokráciában a reflektorfény koronázza meg az uralkodót, és a bölcsesség helyett jóval inkább a hírnév kormányoz."* **https://angallo.medium.com/diasimocracy-d%C4%93-as-ee-mo%CA%8A-o-kr%C9%99-s%C4%93-is-a-neologism-meaning-rule-by-celebrities-derived-from-the-7622acf4991a** ↑
5. Reményre az ad egyedül okot, hogy a kifejezés nehézkes és kakofém, rosszul hangzik, ami jelentősen lassíthatja az elterjedését. Ez történt korábban a *kakisztokráciáva*l is, ami a κάκιστος (a legrosszabbak, legbutábbak, legkevésbé képzettek, leginkább jellemtelenek és gátlástalanok) uralmát hivatott megnevezni. A kifejezés már a 17. században megjelent, csekély hatást kiváltva, az Interneten 2018 óta próbálják népszerűsíteni, kevés sikerrel. Azért a

tudományos szövegfolyamba be tudott kerülni az uralkodó elitekkel kapcsolatos megrendült bizalom lehetséges következményeként, a közgazdasági Nobel-díjas Paul Krugman nyomán (erről magyarul: Karsai, 2025). ↑

6. A kizárólag „felülről lefelé" magyarázó hatalomelméletekkel szemben a francia Michel de Certeau meggyőzően mutatta be, miként képesek a lebecsült fogyasztók „taktikai" lépések sorával magukhoz hajlítani a vállalatok és a politika által rájuk kényszerített „stratégiai" játékteret (De Certeau, 1980). ↑

7. A legnagyobb kockázatot és társadalmi hatást hordozó információs „influenszervilággal", a testképzavarokat erősíteni képes szépségipari spektrummal (make-up oldalak, divatfotók, a zenére bikiniben táncoló blogolók és hasonszőrű oldal-társaik) szemben már régóta erős kritikai ellenszél fúj, hatékonyan segítve a korai időszakok deviáns és önpusztító mintáinak „visszaépülését" (Ryding és Kuss, 2020), a bőr és a test retusálás-kultúrával elfedett valódi természetének megismerését és megfelelő kezelését. ↑

8. *„Even intellectual institutes are ruled by celebrities".* ↑

9. Harari legújabb könyve, a *Nexus* már botrányosan szerkesztetlen, összecsapott, tévedésekkel és ismerethiányokkal teli fércmű. Érdemes átélni az élményt, hogy a könyv kapcsán az olvasóival a Liget oldalán töprengéseket megosztó Kiss Lajos András két darabból álló esszéjébe (Kiss, 2025) mennyivel több kérdés, gondolat, kontextus és kihívás szorul, mint az inspirációforrásként szolgáló műbe (Harari, 2024). ↑

10. Domonkos István: **Kormányeltörésben** ↑

    kép | vecteezy.com

Inczédy Tamás

ELMELLŐZTE EGYMÁST

2025-06-01 | **NOVELLA**

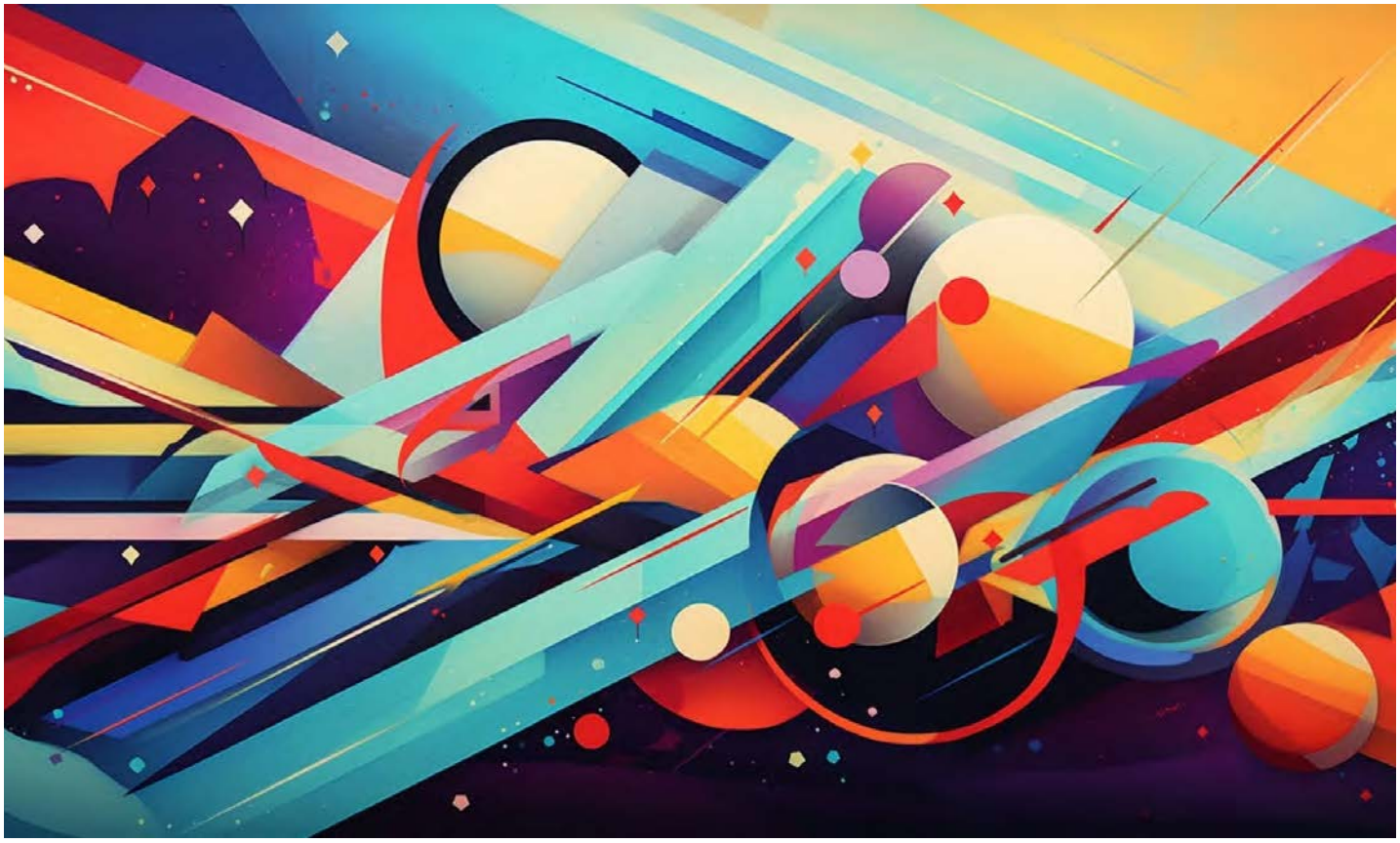

Jónevű író érkezett városunkba az anyaországból. Átutazóban volt, rövid látogatás, szombat-vasárnap, és már indult is tovább. A jól informáltak hamar megneszelték, hogy az író szombat este az attasénál vacsorázik. Az attaséhoz akkoriban mindenkinek szabad bejárása volt, és végül úgy alakult, hogy azon a szombat estén a kíváncsiság minden külön meghívás nélkül odavonzotta az egész kolóniát.

Füst, billiárd, poharazás, ahogy szokott, de ezúttal mindenki lopva a neves írót leste, később úgy fogalmaztam meg magamban: vártuk, hogy mondjon vagy csináljon valamit, ami visszaigazolja a könyveiből áradó nagyszerűséget, sőt, nagyszerűségéről győzze meg azokat is, akik soha egyetlen sorát sem olvastuk.

> jól csengő név

Mert ahogy már akkor is sejteni véltem – és mintegy fogadást kötöttem önmagammal, melyet később, jobban átgondolva, nyilván meg is nyertem –, a jelenlévők többsége legfeljebb a jónevű író jól csengő nevét ismerte, de a könyveit egyáltalán nem. Tulajdonképpen szűk kisebbségben lehettünk, akik a semminél csak egy árnyalattal többet tudtunk róla. Nekem például rémlett – bár a nyakamat nem tettem volna rá –, hogy valamikor egy képes magazinban olvastam egy vele készített interjút.

Könyvei felsorolásakor maga az attasé is abból a fekete kötésű mappából puskázott, amit ünnepi alkalmakkor mindig a hóna alatt szorongatott, és melybe hírhedten hosszú és unalmas beszédei alatt olykor bele-bele pillant.

Néztük az írót. Bőven túl járt már a legszebb férfikoron, félig ősz volt, félig meg kopasz. Fehér inge fölött megkopott, zöld kordbársony zakót viselt hasonló színű, de nem egészen ugyanolyan nadrággal, illetve az is lehet, hogy valaha ugyanolyan volt, csak az idők során valamiért kevésbé kopott el, és az író talán nem is volt tudatában, hogy két ruhadarabja az évek alatt elmellőzte egymást.

Az írók már csak ilyenek, súgtam oda a többieknek, miközben lopva figyeltük ezt az írócsászárt, írófejedelmet, íróatyaúristent.

Bizonyos vagyok benne, hogy mindannyian a legőszintébb jóhiszemben vártuk, hogy az író kezdje el, mondjon vagy csináljon valami rendkívülit. De minél jobban vártuk ezt, ő mintha annál makacsabbul ragaszkodott volna hozzá, hogy tovább várat minket, és a dolog már odáig fajult, hogy számunkra vált kellemetlenné figyelni őt, mert ő minduntalan visszanézett ránk, kérdőn-kíváncsian, szimpatikus negyed és félmosolyokat lövellve az egyébként elviselhetetlenül kék szeméből, és mi minden pillantása nyomán azt hihettük, hogy majd most, igen, most végre megszólal, és olyat mond vagy tesz, amit aztán évek múlva is emlegethetünk.

Már végigettük a hidegtálas svédasztalt, de ő még meg sem mukkant, illetve mégis, de csupán annyiban, hogy a környékbeli turistacélpontok felől érdeklődött az attasé talpnyalóitól.

Már rég túl voltunk az attasé kimerítő beszédén is, melyben részben saját, részben az író sikereit méltatta, utóbbit a vendég szerény biccentésekkel hálálta meg, illetve egy alkalommal hangosan ki is mondta: köszönöm szépen.

Közeledett az éjfél. Az első távozók elindultak haza, de az író még mindig nem bizonyította különleges voltát, ellenkezőleg, továbbra is éppúgy viselkedett, mint mindenki más az estélyen, eltekintve attól, hogy nem bámulta lopva saját magát.

Egy ponton valami kísértés-félét éreztem, hogy odalépjek hozzá. Magamban egy mondatot fogalmaztam, mellyel megkérhetném az írót, ne csigázzon tovább bennünket. Miközben a megfelelő szavakat kerestem, az író váratlanul a ház asszonyához fordult.

> pattanásig feszült idegekkel

Lélegzet-visszafojtva figyeltük a jelenetet, nehogy elszalasszuk a nagy pillanatot. Akkor az író udvarias szavakkal megdicsérte a pástétomot, melyet elmondása szerint házigazdánk becses neje éppolyan pompásan készített el, mint az ő néhai nagyanyja, aki, mint megtudtuk, egy erdélyi faluban lakott világéletében. Az attasé felesége elpirulva köszönte meg a kedves szavakat. Az író elmosolyodott, lerítt róla, hogy még mondani készül valamit. Pattanásig feszült idegekkel lestük a pillanatot, szinte ráhajoltunk az író és köztünk lévő térre, hogy egyetlen szavát el ne szalasszuk, és akkor az író kijelentette, hogy ő tartozik hálával, és hogy köszöni szépen a szíves vendéglátást, ideje azonban nyugovóra térnie.

Hanem akkor egyikünk kilépett sorainkból, egy hírhedten izgága, jópofa alak, odament az íróhoz, és se szó se beszéd akkora pofont lekevert neki, hogy az író lezuhant a padlóra. Szégyellje magát az író úr, üvöltötte barátunk zaklatottságtól elcsukló hangon, majd elviharzott a helyszínről. Különös moraj futott át a termen, immár mind nyíltan bámultuk a földön fekvő írót.

Élesen emlékszem, ahogyan a pillanat töredékében, a padlóra került író látványának hatása alatt átfutott agyamon a kérdés, hogy vajon a nadrág vagy a zakó sínylette-e meg jobban a zuhanást, és hogy vajon a két ruhadarab közti másság ezáltal nőtt-e vagy csökkent?

Az író feltápászkodott a földről, majd óvatosan egy szalvétát szorított vérző szájához. Mindezt olyan kifogástalan pazarsággal tette, mintha hosszas gyakorlás eredménye lett volna. De ami ezután következett, az még különösebb volt. Elemi düh, bosszúszomj, gőg és ijedtség, mindez indokolt lett volna, de az írón még csak a feszültség nyomai sem látszottak. A hozzá siető mentegetőző attasét barátságos nyugalommal intette le, amit pedig ez után mondott, azt még sokáig képtelen voltam kiverni a fejemből. Ekkor ugyanis egész halkan, hangjában mély belenyugvással, szinte magának jelentette ki: *az alkotó embernek, sajnos, el kell viselnie a vele egyet nem értők frusztrációját.*

kép | vecteezy.com

Taizs Gergő

CSERÉPHALOM

2025-06-20 | **VERS**

Hol giccsszerű az értelem,
ott értelemszerű a giccs,
a körvonal is négyzetes,
csak annyi kell, hogy ránagyíts.

A táj a pixelek mögött
kitágul, mégis összezár.
Vágtázhat fenn az üstökös,

mit látsz, csak lomha fénynyaláb.

De semmi sem fölösleges.
Ha jól figyelsz, tán hallhatod,
milyen hangokból áll a csend?
(Edénybe font cseréphalom.)

kép | vecteezy.com

Simon Tamás

KORBÁCS

2025-06-08 | **NOVELLA**

Apa minden reggel kávét darál. Közben dúdol. Anya szerint hamisan, de ezt nem mondja meg neki. Folyton a kávédaráló hangjára ébredek. Szombaton és vasárnap is. Vasárnap úgyis fel kell kelni, mert megyünk a templomba. Apa hisz istenben, anya nem, de ezt nem mondja meg neki. Apa szerint minden isten akarata szerint történik. A mise kilenc órakor kezdődik, mi már egy órával korábban a templomban vagyunk. Apa szerint azért, hogy átjárjon minket az isten. Térdelni kell, apa szerint azért, mert isten úgy jobban érti, hogy a bocsánatáért esedezünk. A vastag falak nem engedik be a meleget. Egyébként is félelmetes az egész épület, az oltár mögé felfeszített Jézussal

kezdve, a hátsó részen lévő töviskoronás, vérző Jézusig bezárólag. Elég kevesen vannak minden vasárnap, apa szerint azért, mert istentelenek szülik tele a világot. Anya szerint azért, mert mindenki leszarja ezt az egész képmutató faszságot, de ezt nem mondja meg neki. Nekem is csak akkor, amikor apa nincs otthon, anya pedig vörösbort iszik egy bögréből.

bűnösök

A pap bejön, mond valamit, de nem figyelek. Gépiesen vetem a keresztet, gépiesen térdelek le, gépiesen történik minden. Apa szinte nem is pislog. Nézem az arcát, csíkká szorítja a száját, mintha félne. Én is félek. Amikor vége a misének, a földes úton sétálunk haza, apa szerint poroszkálok, anya szerint nem tudom. A templomból hazafele nem szokott mondani semmit. Ahogy közeledünk a házhoz, egyre nagyobb a gombóc a torkomban. Tudom, hogy mi következik. Próbálom kikapcsolni az agyamat, mert akkor nem sírom el magam. Letérdelünk a hideg padlóra. Előtte le kell vetkőzni. Nagyon fázom. Szinte átlátszó a bőröm, az erek sötétkék fonalak alatta. Apa imádkozik. Apa szerint mindannyian bűnösök vagyunk. Aztán bemegy a kamrába, kihozza a kötelet. A végén horgok vannak. Amikor kisebb voltam, nem voltak rajta horgok, de most már elég nagy vagyok hozzá. Anya csendben van. Becsukja a szemét. Olyan, mintha nem lenne itt. Lehet, hogy tényleg nincs itt. Lehet, hogy teljesen egyedül maradtam. Anya felszisszen, ahogy a horgok belemarnak a bőrébe, ahogy a kötél hurkákat rajzol a hátára. Apa közben imádkozik. Milyen isten az, aki ezt hagyja, erre gondolok, amikor az első csapás eléri a hátam. Megpróbálok elájulni, de nem sikerül. A tizedik csapás után már nem érzek semmit, csak zsibbadást. Annyit akarok, hogy vége legyen. Anya hangtalan zokog. Apa szerint már megszabadultunk a bűnöktől. A ruhámat nem tudom felvenni, meztelenül megyek be a szobámba. Az ajtót nem csukhatom be, apa szerint azért, mert a zárt ajtók mögött születik a legtöbb bűnös gondolat.

Vasárnap nem kapunk enni, böjtölünk. Anya próbálja a sebeket kitisztítani a hátamon. Sajnálom, suttogja, annyira sajnálom. Érzem, hogy sír. Néha elképzelem, ahogy elmenekülök. Nem tudom, hogy hova, csak innen el. Mintha apa ezt megérezné. Ilyenkor elmeséli a tékozló fiú történetét. Fejből tudom az egészet, de végig kell hallgatnom. Éhes vagyok, belekordul a gyomrom a történetbe. Apa elmondja, hogy Jézus negyven napig nem evett.

Hétfőn a kávédaráló hangjára ébredek. Odakint még sötét van, de apa hajnalban jár dolgozni. Húzódnak a sebek a hátamon. A Hold vékony sarlója olyan, mint amikor apa csíkká feszíti a száját a templomban. Kimegyek a konyhába. Apa öltözik. Úgy megszorítja a nyakkendőjét, hogy attól félek, megfullad. (Attól félek, hogy nem fullad meg.) Kotyog a kávé, lehúzom a tűzről. A hétfő jó, mert apa későn ér haza. Anya bögréjében bor van este. Mire apa hazaér, már alszik. Én nem alszom.

hiszekegy

Hétvégére a mamához megyek. Érzem, hogy anya sír a szobában. Nem szeretek a mamánál lenni, mert sötét van. Mindenhol festmények lógnak a falakon. Nem értékesek, csak félelmetesek. Nehéz, műarannyal lefújt fakeretben vannak. Jézus meg puttók. Jézus meg őzek. Jézus a kereszten. Jézus vállán a kereszttel. Jézus a sírban. Jézus véresen előjön a sírból. Jézus üres tekintete, ahogy a pusztában éhezik. A mamánál mindig imádkozni kell, hangosan. Nem lehet elmismásolni, mint otthon. A

reggelihez három miatyánk, az ebédhez üdvözlégy, a vacsorához hiszekegy. Alvás előtt mindig más. Néha ének. A sötét szobában éneklek a nehéz dunyha alatt. A mama mellettem fekszik. Ő is énekel. Arra gondolok, hogy megfojtom. Ilyenkor hangosabban éneklek, nehogy hallani lehessen a gondolataimat. Apa szerint isten minden gondolatot hall, de azt remélem, hogy ez nem igaz. Anyára gondolok. Amikor a mamához megyek, akkor anya kék-zöld, mire hazaérek. Attól félek, hogy egyszer meghal. Kásás a hangja, gyenge, mint egy meglőtt, korcs kutya az árokparton. Fekete, kék és lila hurkák vannak a csöcsén. Az arca felpüffedt, a szemét sem tudja kinyitni. Olyan hideg van a házban, mint egy kriptában. Nem tud járni, még a kezét sem emeli fel, amikor meglát, ha lát egyáltalán valamit. Apa borotválkozik, mert minden nap kétszer megborotválkozik. Azt mondja azért, mert mi van, ha isten éjszaka szólítja magához.

Ha isten mindent tud, akkor azt is tudja, hogy éjszaka kiszökök a fészerbe, mert megölöm apát. A fészer igazából egy deszkákból tákolt valami a szeméttel borított udvaron. Megpróbálom felemelni a fejszét, de nincs elég erőm. Kitapogatom a kalapácsot. Ez könnyebb. Felemelem, lecsapok vele a földre. Ha engem ütne meg vele valaki, akkor fájna. Apának is fájni fog. Visszalopakodok a szobámba. Attól félek, hogy

apa meghallotta. Éberen alszik, azt mondta, azért, hogy meghallja, ha a takaró alatt játszom a pöcsömmel. Mert azt isten nem szereti. A kalapácsot beteszem a párna alá. A Hold már nem sarló, hanem félhold. Mire telihold lesz belőle, apát eltemetik.

nincs lelke

Sötét a hajnal. Előveszem a kalapácsot. Ha isten mindent tud, akkor azt is tudja, hogy miért. Recseg a padló a talpam alatt. Ha apa felkel, és kérdőre von, azt mondom, hogy pisálni megyek. De nem hallok mozgást. Apa egyenletesen lélegzik. Anya nincs mellette. Apa néha kizárja a teraszra aludni. Ha úgy ítéli meg, hogy sok a bűne. Besurranok a szobába. Ott állok apa mellett. Békésen fekszik. Azt gondolom, hogy aki ilyen békésen tud aludni mindazok után, amiket tesz, akkor annak nincs lelke. Anya szerint sincs neki. Felemelem a kalapácsot. Apa kinyitja a szemét. Megpróbál felülni, de addigra a nehéz kalapács belevág a homlokába. Nem tudom, hogy honnan van ennyi erőm. Reccsen a koponyája. Jó érzés. Nem tudom abbahagyni. Nem is akarom abbahagyni.

Megmosakodok a lavórban. Mintha úgy emlékeznék, hogy a hideg víz jobban lemossa a vért. De lehet, hogy a gecit. Legalábbis apa ezt mondta anyának, hogy hideg vízzel mossa ki a pináját. Lefekszem aludni, mert hajnalban fel kell kelnem kávét darálni.

kép | vecteezy.com

Vörös István

AZ EGYETEMSZIGET 18.

2025-06-18 | **VERS, VERSCIKLUS**

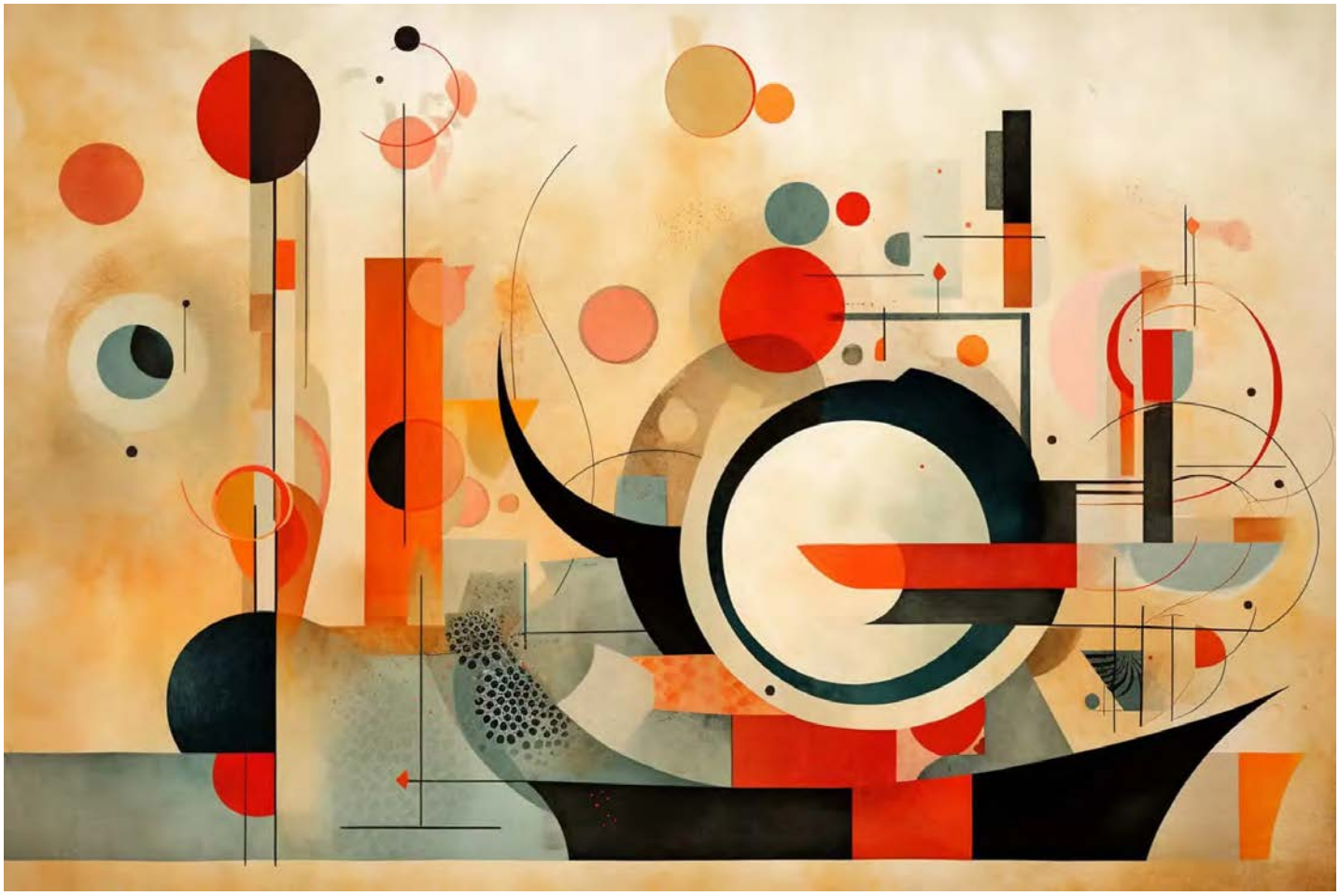

178

FÉLREÉRTÉSEK KÖNYVE

Mi az, amit még nem
mondtam el, kérdezte
a tanártalanodó költő

Hermésztől. Ki az, akit
még nem vezettem félre,
kérdezte a nyugdíjasodó
Hermész.

Egy vidéki fogadóban
ültek félúton Olümposz
és Parnasszus hegye közt.
A tanárságnak nem volt
külön hegye.

El akartál mondani
bármit?
Félre akartál vezetni
bárkit?
Elhatározták, hogy mint
az ikrek, néhány napra
szerepet cserélnek.
De egész másképp néz
ki egy állásából kiakolbólított
isten, mint egy ugyanúgy
járt tanár. Az isten megsápad,
észreveszi, hogy a fogából
kiszáradt a méreg,
bokájáról leszáradt
a kis szárny. A tanár
nekivörösödik, a szájában
kimondandó gondolatok
helyett összefut a méreg,
az ízületei fájnak.

A csere mégse tűnik föl
senkinek. Utolsó előadásaira
nem emlékszik a tanár. Helyette
mintha egy kopár hegyen
kóborolt volna, ahol elhagyott
lugasokat, felhagyott
virágágyakat talált.
Rálépett egy kígyóra,
aki sziszegve menekült
a fűben. És mintha valami
olyasmit suttogott volna,
hogy őt mindenki félreérti.

179

FÉLREVEZETÉS

Mi az, amit még nem
mondtam el, kérdezte
Hermész, aki tanárnak
adta ki magát, mikor

pár hétre a némaságot
fogadott remeték közé
költözött.
Nem kérdeztünk semmit,
hallgattak a remeték.
A megértéshez nem kellett
Hermésznek lenni, és Hermész
már nem is volt Hermész se.
Tanár se. Isten se. Remete se.

Ki az, akit félrevezettem,
kérdezte a távolból a tanár.
Sikerült megszabadulnia
a megértés görcsétől.
Sikerült elfogadnia
az elfogadhatót.
De elfogadni csak az
elfogadhatatlant szabad,
figyelmeztették.

180

FIGYELMEZTETŐK KASZTJA

A figyelmeztetők kasztjából
akkor léptem ki, amikor én is
figyelmeztettem volna magamat,
ha a kasztban maradok, ugyanakkor
a helyzet nem volt figyelmeztethető,
figyelmeztetni szabad, emlékezett
a kasztjából kilépő. Pedig nincs is
kasztrendszer, figyelmeztette
magát még utoljára.

Vagy nem is ő volt, hanem
egy megátalkodott figyelmeztető,
aki egy Hermész-búcsúztató partin
félre és felelősségre vonta?

Túl messzire mész, ez félrevonás,
nem figyelmeztetés!

Mert igazam van, villogott
sárgán a figyelmeztető szeme.

Mert igazam lesz, villogott
vörösen a szeme a Hermész-búcsúztató
ál-Hermésznek. Vagyis igazam volt,
javította ki magát.

181

MIÓTA FIGYEL A SZÖVEG?

A figyelmeztetők kasztja nélkül
már nem is létezett volna a város,
ami sokak szerint már nem is létezett.
Az istenek Indiába menekültek,
az olimpiákat rómaiak nyerték.
A zsarnok hivatalosan csak helytartó.

Az öregedő tanárnak még akadtak volna
figyelmeztetései, de már nem volt
kinek és nem volt miért
elmondja őket.

Próbálta egyik-másikat leírni,
de csak verseknek tűntek, pedig
ő szerette volna írásbelisíteni
a figyelmeztetést.

Persze egy leírt szöveg
nehezen figyelheti olvasóját.

Szövegeit tanítgatta, hogy kinézzenek a
pergamenről, kikandikáljanak
a papiruszról, de hagyják magukat kőbe
vésni.

182

LEÉRTÉKELÉS

Az egyetemes tudást osztó
intézmény, ahonnan már kifelé állt
a tudást gyűjtő tanárnak,
rengeteg pénzt kapott.
Drachma, sestertius,
dénár gurult ezüstben,
aranyban. Olyan sok,
hogy végül csőd szélére
sodorta a tudásosztó
helyet.

Az egykori főváros,
ami most fejetlen város volt,
bár zsarnoka akadt,
rengeteg pénzt kapott.
Rómából, talán, hogy végleg
tönkre és függővé tegyék.
Drachma, sestertius,
dénár gurult ezüstben,
aranyban. Olyan sok,
hogy végül csőd szélére
sodorta a tudáslopó
helyet.

Aki korábban egy hordóban
is elvolt, aggódni kezdett
gyaloghintója, amforái,
betevő éve, új rabszolgája
miatt. A túl sok pénz
oszthatatlanná tette a tudást,
kaphatatlanná az okosságot,
észrevehetetlenné a bölcsességet.

Túl sok ugyanaz. Mint
a túl kevés. Az első a második
kezdete. A második a tizediké.
Harmadosztályú luxusba
züllesztettek elsőosztályú embereket.
Harmadosztályú emberek kedvéért
kellett elásni a guruló aranyat,
csengő ezüstöt, és a síron állva
másodosztályú embereken keresni.
Osztályon felüli istenekről
terjeszteni, hogy pogányok.
Közepes butaságot jóságnak
nevezni. A negyedosztályt
a lehető legjobbnak hinni,
éltetni Róma háborúit,
Róma békéjét megállítani,
Róma vizeit nyúlós, savanyú
borrá változtatni, Róma
tudását suttogni az agorán,
aztán lezárni az agorát
átalakítás miatt.
Alexandriába utazni, hátha
ott még akadnak barátok,
Jeruzsálembe utazni, hátha
még él egy szemtanú,
aki leleplezhetné a keresztre-
feszítés és föltámadás legendáját.

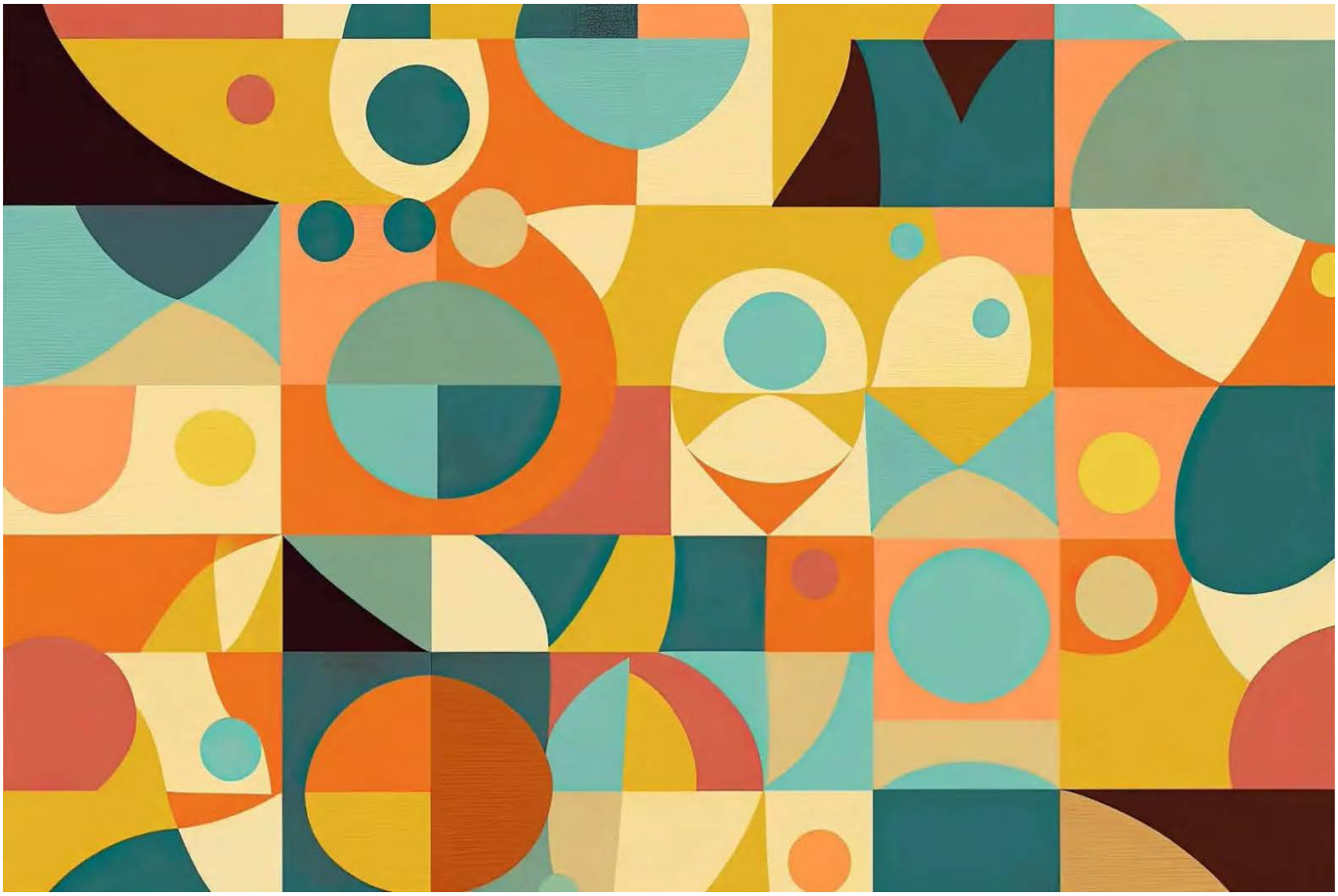

183

A SZEMTANÚ KERESÉSE

Az öregedő diktátor Jeruzsálembe
utazott szemtanúkat keresni.
Mire odaért, kiderült róla, hogy csak
kormányzó. Mire a koponyák hegyére
ért, kiderült róla, hogy csak
szalmabáb. Fehér leplekbe
bugyolált zarándokok
terelték le a siratófalhoz.

Mire sírni kezdett volna,
kiderült, hogy nem tud. Mire
imádkozni kezdett volna, kiderült,

hogy hitetlen. Mikor egy hitosztót
hoztak neki, kiderült, hogy nem tud
kapni. Mikor szétfújta volna a szél,
előlépett egy szemtanú.

Minden igaz, amit te a hazugság,
a népformálás, a színjáték
és a színkomolyság kedvéért
terjesztettél komolytalanul
és játszani nem tudva.

Ott a lyuk az égen, melyen át
az Úr mennybe szállt.
Erről a helyről szükség idején
még észrevehető.

Ott a repedés a ház mellett,
melyen át az ördög elmenekült.

184

A TUDÁSLOPÓ

Tudásosztóból tudáslopó
lett, tanárból nem-tanár,
ellentanár, tanártalan.
De a sántítása elmúlt:

Áthajózott Krétára,
ahol a Minotaurus üres
barlangjában mágusok,
szerencsekovácsok éltek.

És egyikük derékban megpatkolta.
Fejen állt benne egy láb –
lóé vagy ördögé?

Mire a hajó hazahozta,
újra tudott járni.
A barlangban viszont
Minotaurus-fertőzést kapott,
bikadüh tört rá a legváratlanabb
pillanatokban.
Összeröhögtek a háta mögött,
a tükörképe félni kezdett tőle.

185

HARSÁNY TUDÁS

Volt egy barátja. Harsány
tudású ember. Mi a
harsány tudás? Amit se
tanítani, se tanulni nem
lehet. Talán nem is érdemes.
Felszínről levakart tetszetős
forgácsok. De belebámul
a mélység torzító lencséjébe is.
Aztán olyannak hisz mindent,
amilyennek kívülről látja.

Nem. Nem hitte semmilyennek.
Egyáltalán nem is hitt, nem is
tudott, de beszélt. Beszéde,
mint az enyv, amibe bele-
keverték a mélység-
és felszínforgácsokat.
Ebből bármi vicceset gyúrt,
máris mutogatta. Rövid,
szúrós nevetésekkel
kísérve önmagát.

Úgy érezte, tud az életről
valamit. Úgy érezte, megélt
a tudásból valamit. Érzései
sohase voltak tévesek,
a tudása is alig, az élete
csak félig, de azt elfedte
egy történettel. Ki merné
lebecsülni a félig téves életet?
Ilyen emberek laktak
a félig tanár városában
és szívében.

186

AZ IGAZSÁG HARAPÁSA

És aztán van még, mindemellett,
a hisztérikus tudás. A tudásnak
nincsenek érzelmei. A tudós
nem hallgat rájuk. De a félig szabad
ország és a félig szabad világ
tele volt félérzésekkel, amilyen
a hisztéria, féltudással, amilyen
a gyűlöletből remélt igazság.
A kierőltetett igazság.
Az igazság harapása mellett
lehulló morzsa-igazság.

A morzsa-igazságokból
nem lehet még
fél-világképet se építeni,
de lehet félvilág-képet.

A világkép amúgy is
képek nélküli kép, a gondolatok
sose láthatóak. Egy Platónt
ábrázoló szobor semmivel
se okosabb, mint ami zsarnok
barátját mutatja. Aki a kettőt
egymás mellett nézi,
az okosabb lehet.

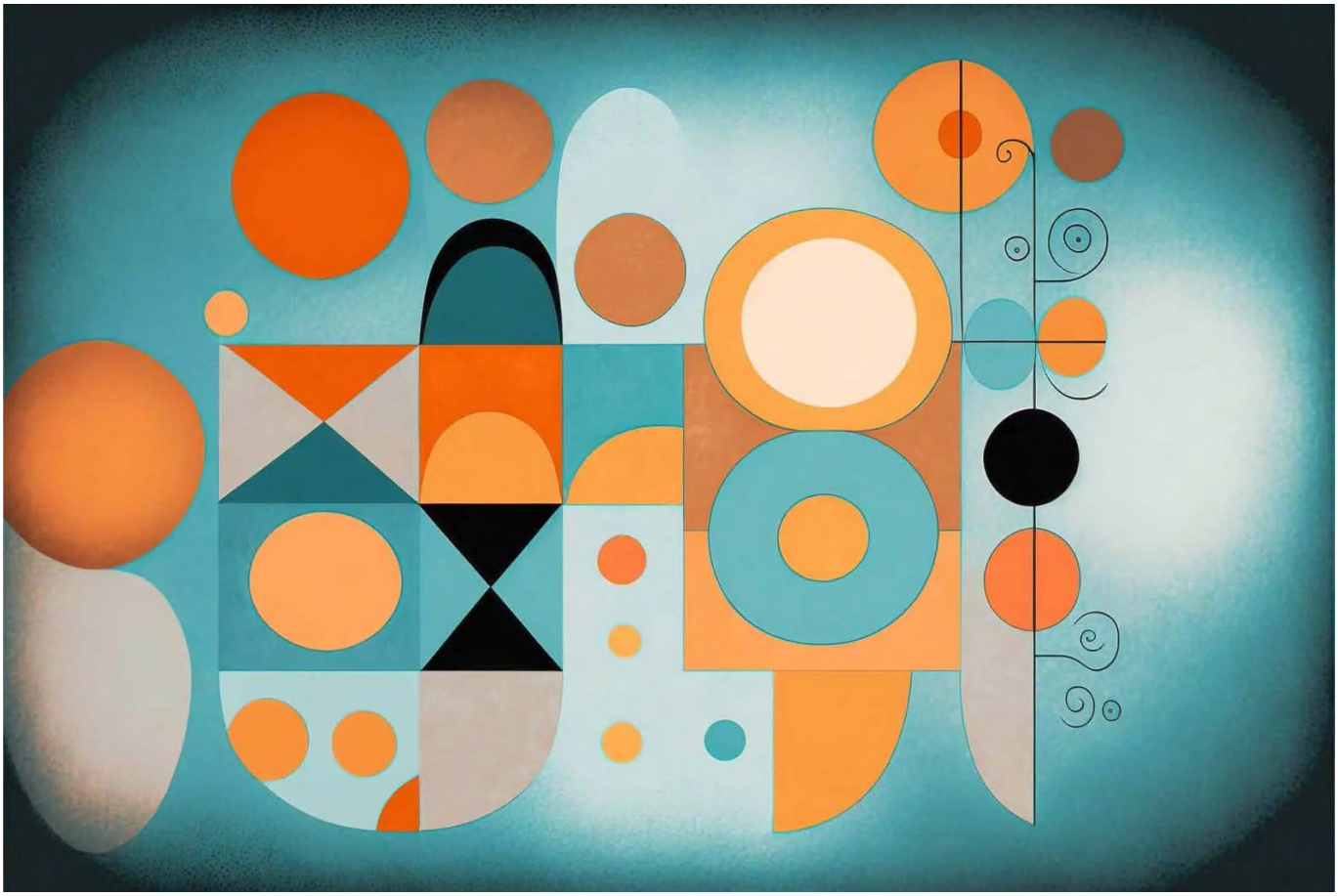

187

SUMÉR FÖLDÖN

Megharapott Platón,
és attól kezdve folyton
visszakérdezek.
Megharapott Platón,
és attól kezdve elpárolgott
minden tudásom.
Őt Szókratész harapta meg,
akit nem végeztek ki
idejében, nappali
vámpírtámadásaival
már létre csalta a filozófiát.

A nagyobb országokban
mindig idejében jött
a templomi őrség,
és eladott rabszolgaként
tűnt el a szabad gondolat.
Sumérföldön egyszer
egy idős nőn tört ki a betegség.
Egy ambiciózus pap
anyja volt. A pap azonnal
végzett magával, hogy ne
legyen akadálya az anyja
elleni eljárásnak.

188

HERMÉSZ MENEKÜLÉSE

Megharapott Hermész,
de mint egy kifakult
öreg templomi kígyónak,
már nem volt mérgező
a harapása – gondolta
a féltanár, megharapta
Hermészt, aki a fájdalomtól
felüvöltött, és elmenekült
a csalitosba, ahol néha
oroszlánok bömböltek.

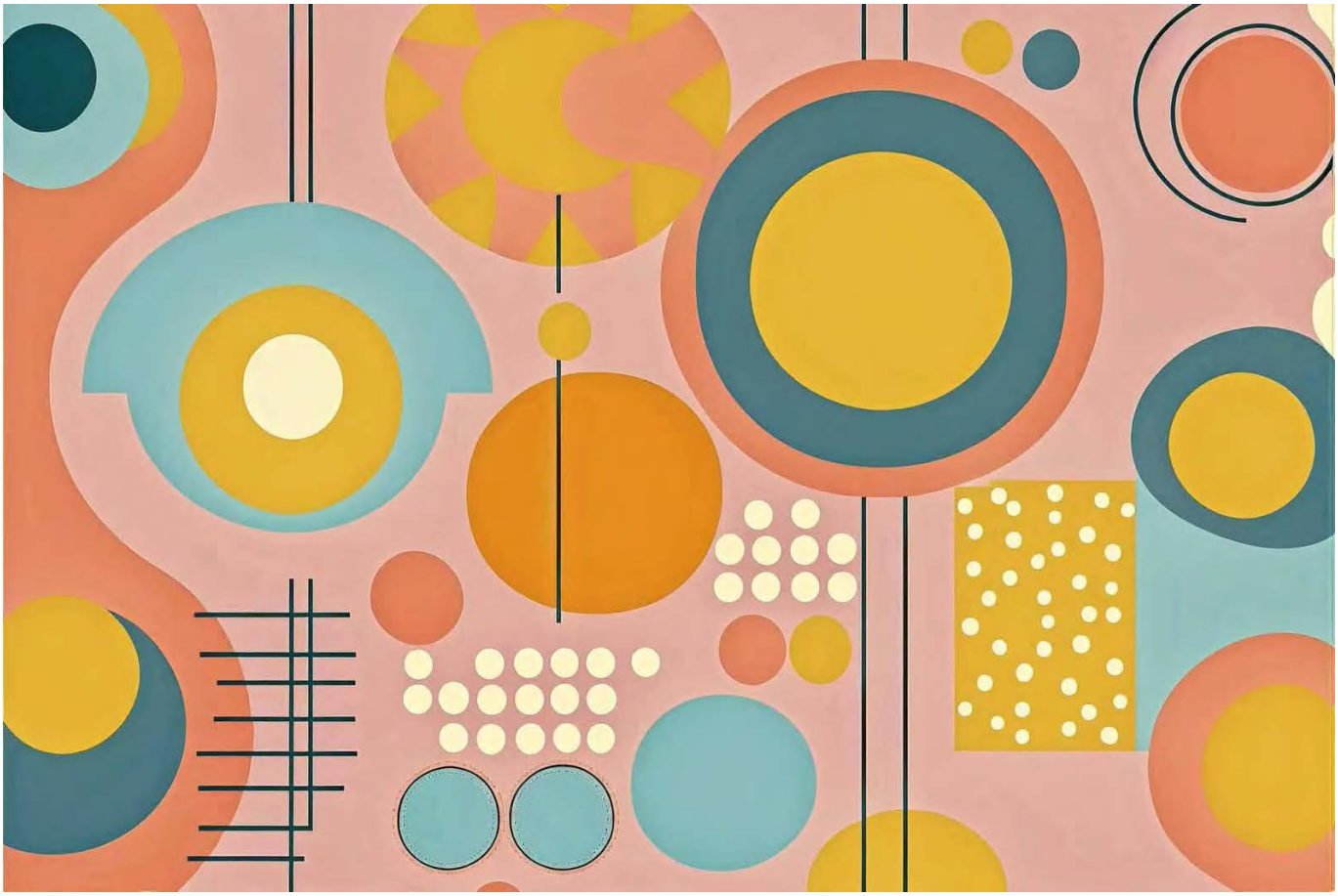

189

RABSZOLGÁK

Aki mindent tud a testről,
sokat sejt a lélekről.
Aki sokat sejt a lélekről,
mindent tud, amit nem kéne tudni.

Aki mindent tud, amit nem kéne tudni,
nem tudja, hol él. Nem akarja
tudomásul venni. Akit elvakít
a mindentudás, nem akar
fehér bottal járni a közepes világban.

Aki semmit se tud a lélekről,
elégedett lehet. A közepes világ
polgára. De inkább rabszolgája lesz.

A féltanár elítélte a rabszolgaságot,
de tartott két rabszolgát.
Emberien bánt velük, szakácsnőjének
nemrég született csecsemőjéről
is gondoskodott. Kicsit
szégyellte ezt, mint más
következetlenségeit is.

Sejtette, hogy a ház körül
tevékenykedő férfi rabszolgája
őszintén gyűlöli őt. Ő csak
az őszinteséget gyűlölte.

Pedig a gyűlölet sohasem lehet
őszinte. De a közöny se,
mert buta hozzá. A szeretet se,
mert túl kenetteljes.

Az őszinteség lehetetlenségének
gondolata megnyugtatta.

kép | vecteezy.com

Czilczer Olga

MÉGIS A TŰ

2025-06-23 | **VERS**

Törékeny térfelekben megtörténhet ütközés. Mind ami felület, szakad. Ég és föld: egyik sem enged igazából. Cérnáját tépi, esik. Fűzetlen is kisüt. Hogy is bízhatnám a világ idejére napom?

Mégis a tű, mégis valami szál! Talán csak nem néztem mindig a számlapra, s úgy múlt el egy-egy óra. Esővel, fénnyel öltögessek. Hátha a másik fél közel, hátha nincs is olyan messze, egyik a másikhoz, a dolgok jelenése.

kép | vecteezy.com

Bene Zoltán

MUTÁNS CUKKINI

2025-06-29 | **NOVELLA**

Gellei, miután nagyjából mindenben kudarcot vallott, romantikus elképzelésekkel költözött be a házba. Már amennyire az indokolatlan optimizmust nevezhetjük romantikusnak. Gellei legtöbb ismerőse szerint nem nevezhetjük, ez azonban Gelleit egy fikarcnyit sem zavarta. A ház nem tűnt kisebbnek, mint amire emlékezett, pedig utoljára tízévesen járt benne. Sem koszosabbnak, sem tisztábbnak, sem bármilyen értelemben véve másnak sem látta, mint ahogyan az emlékeiben élt. Hullanak a sztereotípiák meg a vakolat, somolygott magában, azzal nekilátott.

> szelíd, vidéki élet

Az ásót félig-meddig megette a rozsda, de a talaj nem volt túlságosan kemény. Csinos ágyásokat készített, elszórta a magokat. Locsolt. Várt. Néha locsolt, máskor a torkát öntözte. Kukkolta a szomszédasszonyt, ahogy az udvaron jógázik. Leste az ágyásokat, élvezte a szelíd, vidéki életet. Tekintetével hizlalta az ültetvényt.

A növények növekedésnek indultak. Ez a sztereotípia nem dől meg, állapította meg elégedetten Gellei. Locsolt, várt, öntözött, kukkolt, mélázott, élvezte.

Addig-addig locsolt, várt, öntözött, mélázott és hizlalt tekintettel, míg be nem ért a sok-sok ráfordítás gyümölcse, zöldség formájában.

Betakarított, elhívta az ismerőseit, hogy maguk tapasztalják meg a romantikus elképzelések sikerét. Grillen, salátában, ilyen-olyan módokon elkészítve a termés jelentős része a kertbe kipakolt asztalokra került. És az ismerősök faltak. És a szomszédasszony átjött, kóstolt. Hangyányit kesernyés, ám éppen ettől pikáns ízvilág,

bölcsködött valaki. Egyetértettek. Ettek. Utána ittak. Végül hánytak. Mindannyian, bő sugárban, hangosan öklendezve, Gelleit átkozva, hogy megmérgezte őket, s ha lett volna még erejük, s nem látják, hogy a házigazda maga is okádik, talán meg is verik.

Kukurbitacin, jelentette ki az orvos a kórházban, másnap. A vad tökökben tobzódik, a nemesítettben nem kellene legyen, néha azonban valami mutáció folytán… Széttárta a karját.

Gellei másnap kivitte a piacra a maradék cukkinit. Tekintetében bosszúszomj, arcán kéjes vigyor…

kép | vecteezy.com

Ács József

BÚCSÚZÁS HELYETT

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-06-03 | **LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, VERS**

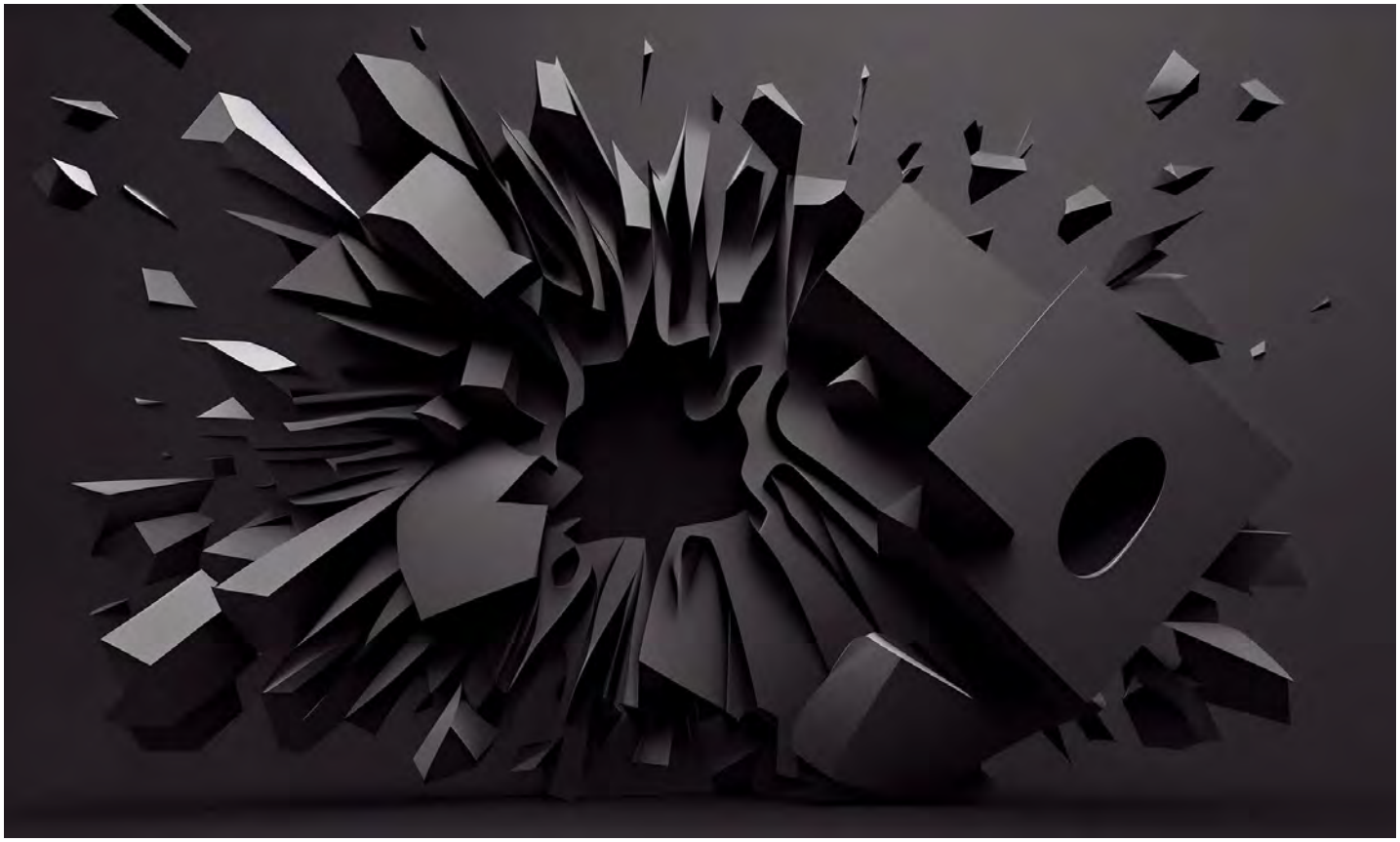

láttam hogy közeledik
de hogy ideér-e
nem tudtam biztosan
inogtam haboztam
hogy lecsap-e a vihar
váratlan villám
hirtelen szívroham

nem lehetsz rá soha készen
vagy forognak csak odafenn a felhők
acélszürkén sötétkéken

nem tudtam csak
lóg az eső lába
damoklész kardja
de semmi se történik
vagy az égzengés után
indul a felhőszakadás
nem tudtam biztosan
a mélyből feldörömbölő
sötét morajlás után
a földrengés kipattan-e
mert akkor mint roppant kártyalap
a mennyezet alázuhanva
összetör kilapít

nem tudtam s ki hitte volna
hogy nem csak üresen jár
a húsdaráló komótosan forgó
zsírosan szürke spirálja
de a hasamba tekeredik
forog és beszív magába
aztán továbbít a kések
s a lyuggatott tárcsa felé
majd kiköp egy tálba
a porcelánra

készül az új ember
minden perc haladék
bármikor jöhetnek érted
akár éjjeli órán

és jönnek is
ha már nem járnak az utcán
ha már sötétek az ablakok
sikeresebb a vallatás
a csuklón jó szorosra húzott
műanyag kábelkötöző
a köröm alá vert tű
éjféltájt mélyebbre hatol
minden módszeresebb
és szebb a kiserkent vér

készül az új ember
tisztábbak a viszonyok
ha fehér lepedőn
saját múltadon
kipreparálva fekszel
e végtelenbe nyúló estén
tátongó seb másvalaki testén
most sót dörzsöl beléd
mert kínját neked kell
magadra venned
nem maradhat benned
semmi önsajnálat
csak elvenné a helyet
attól ami most jön
s a tiéd helyett is fájhat

álld ki szótlanul

újra meg újra ugyanazt mondja
minek mondjon hiába mást
hallgasd mint zenét a kiátkozást

te kísérleti alany
kiművelt szemtanú
vizsgázz le újra önmagadból
fél kettő van tehát már holnap
megtanulod mi a szonátaforma
ütnek ütnek fellocsolnak
a szavak záporában
nemcsak a bőröd
egész tested ég
de figyeld meg gondosan
hogy mit marnak szerteszét
nézd meg mert utoljára látod
feloszlás előtt figyeld meg jól
legapróbb részeit
azok lesznek majd a
szép emlékeid

kép | vecteezy.com

Dobosi Bea

JÖHETNE MÁR A LALI

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-06-12 | **LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, NOVELLA**

Rákezdett ez a kurva eső. Úgy veri a bolt ablakát, hogy attól félek, betöri.

Lali szerint kemény lesz a tél. Idegesít a vészmadárkodása. Inkább a mínuszok, mint ez a rohadt nyirkosság, mondom neki. Szakadt reklámszatyrában pakolászik. Kivesz egy penészes zsemlét, berak egy fejetlen porcelánbabát.

Lalinak hiányzik két lábujja. Két kicseszett tél az utcán. Mindent elhiszek, amit az ismeretségünk előtti időkről mesél. Megszívja az orrát, és bebújik a Siemens feliratú retkes karton alá. Csukott szemhéja mögött nem mozdul a szemgolyó.

Egy bezárt bolt bejáratában lakunk. A harmat reggelre átáztatja a kézzel írt papírt a koszos üvegtáblán. Lali találta, miután az öreg kínai kiebrudalt minket az aluljáróból. Büszkén mutatta a játszótérre meg a tóra néző, panorámás, belvárosi lakást.

hazudik

Jöhetne már. Azt ígérte, hoz híg levest meg meleg tarhonyát. Közben megfogdosom a konyháslányt, vihorászott, de láttam a szemén, hogy hazudik. Csak nyolc után keltünk. Az esernyők alól ráncos öregek néztek ránk.

Újabban egyedül jár a patikához. Amióta arról a barom Fügéről kiderült, hogy nem vak, a járókelőket nem hatja meg a tolókocsi. Arra számítanak, hogy felpattansz, és eljársz egy kánkánt. Lali úgy röhög, hogy folyik a könnye.

Azt a kibaszott receptet mutogatja. Egy zsíros nyakú ingért cserélte. Azt mondja, szívgyógyszerre szól, és négyezertől számol visszafelé. Fejébe vette, hogy a pontos összeg serkenti az adakozókedvet. Csak azt tudnám, honnan szed ilyen szavakat.

Kurvára szaggat a derekam. A nedvesség alulról kúszik fel, áthatol a ruhán. A tóparton egy bajuszos férfi nézi, ahogy egy szökött hörcsög egy horpadt alumíniumtábla felé szalad. Egy fa gyökerei felnyomták a bitument, a boltajtó előtt lehúzott rács.

Lali télen-nyáron bűzös irhabundát hord. Váltig állítja, hogy nem lopta. A motyója értékesebb darabjait újságpapírba csavarja és betömködi a rács mögé. Az üzletben bármikor gyorséttermet vagy szépségszalont nyithatnak.

Azt mesélte, csipkés szélű szentképekkel kezdte, de nem ment a bolt. Ki a tököm vesz manapság szentképeket, he? Nagy szemekkel néz. Átállt a pornóra, amikor a kereszteződésben talált egy reklámszatyor videokazettát.

Azért meg összerugdosták a bőrfejűek. Pedig nem tőlük loptam, az anyjuk keservit, bizonygatja. Látni fogatlan ínyét. A hülye Füge eszelősen vihog, és a kövér nőjét markolássza. A tóban a csőrüket a szárnyuk alá dugva alszanak a kacsák.

Füge nincs harminc, de ötvennek néz ki. Lali szerint a heréje fügére hasonlít. Nem kérdezem, honnan tudja. Rohadt büszke rá, teszi hozzá, és úgy néz, mint egy gyerek. Egy álló nap keresték Lali letépett fülcimpáját a kereszteződésben, ahol sárgával festették fel a csíkokat útfelújítás után.

> rosszallón néznek

Füge visszaváltható üvegekben utazik. Mellig húzza a térdét, és gyakorlott mozdulattal felrúgja a kukát. Áldassék annak neve, ki a szelektív szemétgyűjtést feltalálta. Keresztet vet, mint egy pap, meghajol, mint

egy színész, tiszteleg, mint egy katona. Négykézláb bemászik a kukába, a szilánkok szitává lyuggatják a gatyáját. Szó nélkül nyújtja hátra a borospalackokat. Az erkélyekről rosszallón néznek a lakók.

Máskor naphosszat a kiszuperált buszülésen trónol. Még Szaros Lujzit sem engedi ráülni. Lujzi kicsipegeti a szivacsot a felhasadt műbőr borítás alól. Ha Füge rajtakapja, olyan erővel vágja szájon, hogy a vörös tenyérnyom húsz perc múlva is ott virít Lujzi ábrázatán.

Szaros Lujzi nem hord bugyogót, és lyukas az ülepén a gatya. Akkor neveztük el szarosnak, amikor annyira bepiált, hogy összecsinálta magát. Szétterpesztett lábbal aludt az aluljáróban. A fél város látta a micsodáját.

Az öreg kínai cirokseprűvel kergette meg. Húgyosra röhögtük magunkat, ahogy a villamosmegállóig futott utána. Egy szavát sem értettük, kínaiul káromkodott. Azt mondta, kihívja a zsarukat, ha még egyszer meglátja ezt a kurvát. Csokoládét árult, meg aromás pipadohányt.

Jöhetne már a Lali. Az esernyős, szőke nő a bajuszos férfi mellett természetellenesen magas és sovány. Amikor a feleségem világosbarnára festette a haját, nem ismertem meg. Mintha elcsúszott volna a fején a bőr: a homlokán megfeszült, összegyűrődött a nyakán.

A másiknak volt elsőbbsége. Láttam, hogy közeledik. A feleségem azt mondta a helyszínelő rendőröknek, hogy nem vette észre a stoptáblát. Tisztán hallani lehetett a tolókocsi kerekének surrogását, olyan csendes lett a ház.

Nem fogadtam volna rá, hogy én temetem el az asszonyt. Tavasszal még kitolt az udvarra a görbe lábú vasasztalhoz, és megmosdatott a hideg, keskeny fürdőszobában. Rajzszöget nyomott a viaszosvászon sarkába a fiókok aljában meg a stelázsi polcán. Mind meghalunk egyszer, bölcselkedik Lali. Rohadt egy dolog a rák.

Lali megesketett, hogy szállóra nem megyünk. Ott kilopják az ember szemét, hajtogatja. Egyszer még egy műlábnak is lába kélt. Úgy röhög, hogy potyog a könnye. Az oldalán fekszik, felhúzott térde lelóg a lépcsőfokról. Nagyokat szellent álmában.

Homeless, mondja a szőke nő, és elnéz a fejek felett. A bajuszos férfi riadt kanáriként pislog, és egyik lábáról a másikra áll. Karizmát megfeszíti, mellét kidülleszti. A patika melletti játszótéren üresen lengenek a hinták.

Egyre szakad ez a kurva eső. Híznak a pocsolyák. Ázik a leselejtezett buszülés kilógó bele. Már bánom, hogy bevallottam Lalinak, hogy félek a haláltól. Azt mondta, fogjam be a pofám, és beletúrt a mocskos reklámszatyorba. Kivett egy rozsdás konzervnyitót, berakott egy törött teababát.

Miután Füge felképeli, ölébe húzza Lujzi fejét. Megnyalja az ujját, és letörli felrepedt szájáról a vért. Lujzi homloka keskeny. Felfekvés elleni kenőcsre kell, mondja Lali, és a receptet lobogtatja. Üvegszerű a levegő, a víztől nehezek a fák.

alig van székletünk

A bajuszos férfi leül a villamosmegállóban. A lába nem ér le, biztosan vágja a combját a rács. Fázósan összeütögeti a kezét, és megemeli a bal, majd a jobb lábát. Egy öreg házaspár érdeklődéssel figyeli, ahogy egy vizsla a dolgát végzi a járdán. Olyan keveset eszünk, hogy alig van székletünk. Irigylem a kutyát.

A feleségem lehúzta rólam az alsógatyát, és ráültetett a mobilvécére. Papírt tépett, és a lábam közé dugta, de nem törölte ki. Miközben beleejtette a papírt a vödörbe, elfordította a fejét. A vitrinesszekrény polcain lefordított stampedlik, egy üveg kifakult ital, lila levendulászsák.

Kivitte a vödröt. Hallani lehetett a tartályba zúduló víz zubogását. A mobilvécét betolta a cserépkályha meg a lakkozott ajtós szekrény közé. Műanyag partedlit akasztott a nyakamba, és körömollóval lecsipdeste a szakállam végét.

Csak be ne törje az ablakot ez a kurva eső. A bajuszos férfi mindkét lábát egyszerre megemeli, a sovány nő idegesen körbenéz. Egy babakocsis anyuka megbotlik a felpúposodott bitumenben, a gyerek elejti a nejlonzacskót, kigurul a kiflivég. Lali bűntudatos képpel felszed a földről egy füstölő cigarettát.

Ha haragszik, öreg királynak hív. Mintha a tolókocsi valami kibaszott trónus lenne. Orrsprére kell, lobogtatja a szakadozott receptet. Más ül a görbe lábú vasasztalnál, más használja a hideg, keskeny fürdőszobát.

Jöhetne már a Lali.

Csak nem akar elállni ez a kurva eső.

kép | vecteezy.com

Lackfi János

FELNŐTTBŐR

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-06-15 | **LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, VERS**

Láttam, hogy a felnőttkor közeledik
hozzám, de valahogy úgy voltam vele,
mint a saját gyorsaságát felfogni képtelen
Akhilleusz a teknőccel: nem hittem volna,
hogy valóban utolér.
Láttam csökkenni köztünk a távolságot,
centiről centire lopta a teret, de sosem
éreztem azt az elborító bizonyosságot,
amellyel vadbefogáskor szegény jószágra
ráterül a háló vagy ponyva, gúzsba kötve
teherautóplatóra pakolják,
és lelket kirázó, hosszas zötykölődés
után letessékelik egy másfajta létezésbe,
jó esetben szafariparkba, rosszabb esetben
ketrecbe vagy állatkertbe.
A gyereknek gyereke lesz, recsegte húszéves
koromban gunyorosan feleségem nagypapája,
és jópofa gorombaságából így utólag
féltést vélek kihallani, akkoriban csak a
szégyen kergette arcomba a vért,
nem éreztük kölyöknek magunkat.
A bennem élő gyerek viszont a magányosság,
a mások véleményétől való rettegés,
a kitűnni vágyás, alkalmatlan ricsajozás,
a megszállott munka és a felfedezések
lázas izgalmai között csapongva,
apránként fedezte fel felnőtt önmagát,
s úgy érezte, hogy akárhány
százalékos betöltöttségnél jár is a rendszer,
még mindig egy felnőttek közé
beszabadult kölök csupán.
Ötvenhárom év, hat gyermek, öt unoka

és egy szívroham kellett hozzá,
hogy elfogadjam felnőtt önmagam,
a beletokozódott gyerekkel együtt ugyan,
de tudomásul véve a visszafordíthatatlant?
Már le tudok ülni alkoholmentes
felesezésekre a szomorúsággal,
tudom, nem fogom az asztal alá inni,
ő sem engem. Már megnyugodva fogadom
a lelki fájdalmakat, tudom, hogy egy-egy szakaszt
közösen kell megtennünk, így van rendjén.
Már tudok egyedül állni a forgatagban,
nem azon gondolkodva, ki mit gondol rólam,
már tudom, nem muszáj minden áron
kitűnnöm, vagyok, aki vagyok.
Már tudok feloldódni a mások felé
forduló figyelemben, nem a beavatkozás
rését keresem a pajzson, nem leszek
kevesebb attól, hogy valaki többet
mutat meg magából.
Kényszergúnyáimat sorra levetkőzöm,
ki tudja, talán elérek a felnőttbőrömig,
s állhatok meztelen Szent Ferencként
köztetek, emberek.

kép | vecteezy.com

Győri-Simon Dóra

SZEM A LÁNCBAN

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-06-06 | **LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, VERS**

ott lapult a falnak
támasztott tükör cserepei
között szalagként tekeredett
az ajándékokra magukba szívták
a sejtek kísért mint az árnyék szilánkokra
hasogatott belül fogva tartott
minden pillanatban

ettől szenvedtél
amióta az eszedet tudtad
ettől szorult össze a gyomrod
ha csak említették
erről állítottad hogy te
soha semmilyen okból
erre hitted hogy
vagy áldozata vagy elkövetője
ez elöl próbáltál
elmenekülni
ennek akartál
határozott nem-et mondani
erről vallottad
semmire sem lehet válasz
e helyett igyekeztél
jobb megoldást a tarsolyodba
másik eszközt
de ugyanazokat a szavakat
visszhangozza az elméd
ezt lükteti
a csontod a bőröd a húsod
ennek a pecsétje virul
tested ilyen-olyan tájain
ez oson veled
az árnyékba bújva
és lecsap amikor nem számítasz rá
és lecsapsz pedig nem számítottál rá
onnantól vagy
te is szem a láncban
hogy a félelem egy parányi része
kiköltözik a szemedből áthurcolkodik
majd terjeszkedni kezd egy másik tekintetében

kép | vecteezy.com

Janecskó Kata

FEHÉR ÉS PIROS

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-06-07 | **LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK, PRÓZA**

Feküdt, rám nézett, és azt mondta, vegyek neki egy doboz cigarettát. Parancs volt ez inkább, a piros Smyphonia, nem kérés. A fehér kórházi ágyon, azon az elvásott lepedőn még a szokásosnál is barnábbnak látszódott napcserzette, vékony karja. Amíg be nem hozták, egész nap, mindennap rövid ujjúban áll kint a pályán. A sportember. Ép testben ép lélek.

Nem akartam cigarettát vinni. Elvégre okról és okozatról beszélünk, próbáltam érvelni. Meg sem hallott, azt hiszem. Nem szokott hozzá az ellenszegüléshez. Alárendeltje voltam éppúgy, mint az a sok száz edzett gyerek.

Elsétáltam egészséges lábamon a legközelebbi trafikig, és megvettem a cigarettát. Küszködve jött le velem a kórház bejáratához. A lépcsőn kuporogtunk egymás mellett, én hallgattam, ő szívta be a füstöt, és régi futóversenyekről mesélt.

> nem marad időm

Mikor elkezdtem bejárni hozzá, elsőként az apróbb házimunkákkal hagytam fel. Engedtem, hogy meggyűljön a por a lépcsőfokok tövében és karika alakú foltot hagyjon a kávésbögre a fehér asztalon. A morzsákat sem sepertem össze, néztem inkább, hogy masíroznak a konyhámon át az apokalipszis apró katonái, a hangyák. Azt mondtam magamnak, nem marad időm ilyesmikre. De ez hazugság volt. Nem az idő volt a baj.

Aztán már semmi máshoz sem volt kedvem. Így teltek a hetek.

Azon a napon a kórházi folyosón álltam, zsebre dugott kezem az átnedvesedett papír zsebkendő gombócát markolászta.

Láttam, ahogy közeledik. A kerekesszékkel lassan, esetlenül gurult. Nem volt lába.

kép | galeriasavaria.hu

Kiss Lajos András

A FEMINIZMUS MÁSIK ARCA

[LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK]

2025-06-13 | **ESSZÉ, LÁTTAM, HOGY KÖZELEDIK**

Úgy tapasztaltam, a modern feminizmus közel kétévszázados történét bemutató szakirodalom szinte kivétel nélkül a „baloldali” jelzővel illeti a nők felszabadításáért, illetve a nemek közti egyenjogúság megvalósítását célként kitűző, amúgy igencsak heterogén összetételű és értékrendet képviselő küzdelem aktív résztvevőit. Pedig a valóság – mint a társadalmi, politikai és kulturális élet szinte minden szférájában – ezen a „specifikus” területen is összetettebb és számos ellentmondással tarkított. Erre

az egyik legjobb példa Sigrid Hunke (1913–1999) lehet, akit hazájában a második világháború utáni német szélsőjobboldali feminizmus egyik legismertebb alakjaként tartanak számon – teljes joggal.

Hunke eredetileg vallás- és kultúrtörténetet, illetve filozófiát tanult a kieli, a berlini és a freiburgi egyetemen. Mint a náci fajelmélethez közel álló Ludwig Ferdinand Clauß kedvenc tanítványa már a harmincas évek végén nevet szerzett magának. Hunke első írásai az SS-hez közelálló *Germanien*ben jelentek meg. Ugyancsak fontos mestere volt az a Sophie Rogge-Börner, aki voltaképpen a náci feminizmus megalapítójának tekinthető, akire Hunke – érthetően – a második világháború után megjelent írásaiban szinte sohasem hivatkozik. [1]

> ügyesen kombinál

Először Rogge-Börner nézeteit foglalom össze. A német írónő által alapított Deutsche Kämpferin [2] című folyóiratnak már a neve is sokat elárul a megjelenő írások szellemiségéről. De Rogge-Börner az 1933-ban megjelent *Anyaság* című írásában ügyesen kombinálja a nemzetiszocialista ideológia toposzait a baloldali feminizmus emancipációs követeléseivel: „A férfiak többsége generációk óta nem az okos vagy a karakteres nőt keresi feleségnek, hanem azt, aki gyenge, törékeny, segítőkész, erotikus: vagyis aki nőies. A férfi manapság egyfajta szellemi fölénnyel fordul az egyetemista nők és az életüket önállóan alakítani akaró nők felé, s általában a gondolkodó és a dolgozó nők felé – de nem emel kifogást a babácskák, a szőrtelenített és kifestett majmocskákkal szemben.” [3] Első pillanatra talán meglepőnek tűnik, hogy éppen egy nacionál-feminista nőtől származik az idézet, mert igazság szerint – persze a kontextusból kiszakítva – akkoriban bármilyen feminista elkötelezettségű aktivista leírhatta volna ezeket a sorokat.

Pedig Rogge-Börner – a nőpolitikát leszámítva – mindenben egyetértett az akkoriban formálódó nemzetiszocialista állam ideológiájával. A „nemzeti szocialista feminizmus" vezéreszméje szerint a „germán rassz" csak akkor juthat el az öntökéletesítés legmagasabb fokára, ha ennek bázisa a germán nő és a germán férfi egyenrangú viszonya. Rogge-Börner álláspontjának „teoretikus fundamentumát" olyan mitikus források képezték, mint Tacitus *Germaniá*ja és az óészaki nyelven írt *Edda*. De, miként arra joggal figyelmeztet Anne Jung, „A *Germania* a római történetíró (azaz Tacitus) többszörös kölcsönzéseinek, tévedéseinek és eltúlzott állításainak konglomerátuma. Az *Edd*ában található sagákat szintén értelmetlen lenne tudományos bizonyítéknak tekinteni. Ennek ellenére Rogge-Börner mindkét művet történeti igazságként tárgyalja." **[4]**

> a náciknak is be kell látniuk

A germán világ eme emancipált, a „nemek egyenrangúságán" alapuló kapcsolatrendszerét a „rasszkeveredés" és más, az északi szellemtől idegen, jobbára sémita gyökerű – tehát kívülről jött – káros hatások zavarták meg, amelyek tönkretették a nordikus világ értékrendjét. „Minél kiterjedtebb és minél gyorsabb lett

a rasszkeveredés folyamata, írja Rogge-Börner, annál inkább szétzilálódott a nemek közötti harmónia. Ebből alakult ki az az északiatlan nemi szétszakítottság és az egyoldalú férfiuralom, amely az északias népiességet és államszervezetet a szétesésnek és a bukásnak szolgáltatta ki.” [5] Rogge-Börner sajátos feminizmusa így csak el akarja hitetni, hogy előbb vagy utóbb a náciknak is be kell látniuk: a német nők is egyenrangú tagjai az árja népközösségnek. Ugyanakkor a zsidó férfiak és a zsidó nők kiszorítását a közéletből és a munkapiacról lelkesen támogatta.

*

A „tudományos pályáját” a második világháború után kiteljesítő Sigrid Hunke ugyancsak ezen a nyomvonalon halad – egy sor eufémizmusba csomagolja rasszista mondanivalóját. Az eredetileg az ezerkilencszázhatvanas évek elején megjelent *Europas eigene Religion* című munkájában nyíltan már nem szerepelnek a klasszikus fajelméletre jellemző „biologizáló” érvek, de újra és újra állítja – vagy legalábbis sugalmazza –, hogy a germán „árjakultúra”, illetve a germán politeizmus „magasabb rendű” vallás, mint a zsidó-keresztény (az ő megfogalmazásában hurrita) hitrendszer. Hunke fő tézise, hogy Európa ősvallása valamiféle indoeurópai eredetű, kozmikus paganizmusban keresendő, amely lényegileg mond ellent a keleti eredetű „zsidó-keresztény monoteizmusnak”. Ebben a könyvében már nem használja az „árja” kifejezést, de az „igazi európai” fogalmán voltaképpen ezt érti. Látszólag nem tagadja meg a közel kétezer éves európai keresztény hagyományt – ennek megkísérlése egyébként is abszurd vállalkozás volna egy magát unitárius vallástörténésznek definiáló szerzőtől –, mégis az úgynevezett „eretnek szerzők” munkáiban látja az igazi európai vallást megjelenni, akik ugyan különböző okokból, de összeütközésbe kerültek a hivatalos vallási intézményekkel, és akiket „eretnekekként” tart számon az akadémiai vallástudomány. (Például Pelagius, Nicolaus Cusanus, Sebastian Franck, Jakob Böhme, Paracelsus, Giordano Bruno, Valentin Weigel).

A német újpaganizmus kutatója, Felix Wiedemann szerint: Hunke az „eretnek” szerzőket egy hamarosan beköszöntő új-pogány korszak vallási előhírnökeinek tekinti. „Nagyon is nyilvánvaló, hogy az effajta argumentációs modell a ’völkisch diskurzusból’ ered. Ráadásul Hunke úgy igyekszik leírni ezt az állítólagos ős-európai vallást, hogy ennek jellege és attribútumai félreérthetetlenül emlékeztessenek a megfogalmazásokra, amelyek egykor a népies (völkisch) mozgalom főhőseinél még sajátosan *német*, *árja* és *germán* attribútumokként szerepeltek.” [6]

Hunke 1950-ben tagja lett a Német Unitárius Vallásközösség nevű kisegyháznak. Később „túlságosan balodalinak” tartotta ezt az egyházat, és az 1980-as években létrehozott egy önálló szakadár unitárius közösséget, amelyben a népies paganizmus és az „árja módon” értelmezett kereszténység keveredett. [7] Úgy tűnik, Hunke azért tekintette szimpatikusnak a protestantizmus unitárius változatát, mert ebben már alig van jelen az ember/isten-viszony abszolút dualizmusa. A Hunke által képviselt félpogány unitariánizmus felfogásában az ember a „kozmosz transzcendentális egységének” hordozójává válhat, azaz egyfajta közvetítő lesz az isten (vagy istenek!) és a kozmosz között. [8]

> önálló lényként

Hunke 1955-ben megjelent *Kezdetben volt a férfi és a nő* című munkájában ilyen keretben értelmezi a „liberális és rontott feminizmussal” szembeállított igazi „germán/völkisch feminizmust”. Az „igazi feminizmus” központi fogalma az *egyenrangúság*, amely az ősgermán férfi/nő alapviszonyt mindig is jellemezte. „Nem a szembenállás, hanem az *egymás mellé rendeltség*, illetve az *egymáshoz tartozás* jellemzi a nemek eredeti germán kapcsolatrendszerét. A germán férfi önálló lényként akarja maga mellett látni a nőt, és önmagával egyenrangúnak tekinti”. **[9]**

Hűen követve Rogge-Börner felfogását, Hunke azt fejtegeti, hogy az idegen példaképek követése rontotta meg ezt az eredeti, voltaképpen a férfi és a nő egyenrangúságán alapuló harmonikus viszonyt. (Megjegyzem, Hunke 1941-ben *Az idegen példaképek eredete és hatása a német emberekre* című értekezésével doktorált Ludwig Ferdinand Claußnál.) Rogge-Börnerhez hasonlóan, Hunke is gyakran hivatkozik Tacitus *Germania* című munkájára, és így kommentálja: „A germán mitológiában nincs szó az egyik nemnek a másik nemmel szembeni fölé- vagy alárendeltségéről, miként az ótestamentumi teremtésmítoszban. A férfiak és a nők egyaránt autonóm értékűek a szoros közösséget alkotó német őstörténetben, erről híven tanúskodik a germán népművészet.” **[10]** Majd: „A becsület és a tisztesség semmivel sem kisebb a nőben, mint a férfiban. A nő becsülete semmiképpen sem olyasvalami, ami a későbbi korokban kizárólag a szexuális ártatlanságra korlátozódik, és amit meg kell védeni a férfiak érzéki vágyaitól. A germán örökség az ember, azaz a férfi és a nő erkölcsi lényegét magában foglalja.” **[11]**

A Claußfféle „lelki alakzatok” tipológiája „nordikus”, „földközi-tengeri” és „orientális” típusokat különböztetett meg, Hunke a „nemi modell” kapcsán újabb megkülönböztetéseket is bevezetett: a „mediterrán”, illetve a „hurrisztikus” lelkialkatot állítja szembe a „germán” lelkialkattal. A mediterrán modell lényegét a vonzó udvarhölgy és a neki hízelgő gáláns lovag oppozíciójában ismerhetjük fel. Noha a női szerep mediterrán felfogását is visszautasítja, ez a modell mégiscsak alárendelt nála, mert a germán típus valódi ellenpólusa a nemi viszonyok „jahvisztikus” felfogása, amelynek eredetét – eufemisztikus eljárásának megfelelően – elsődlegesen

nem a zsidóságra, hanem a hurritákra vezeti vissza. [12] Ahogy Felix Wiedemann fogalmaz, Hunke drámai képekkel festi le a zsidó-keresztény vallás „átnevelő folyamatát", amelynek eredményeképpen a germán „élettérben" darabokra hullott a nemek természetes egyenlősége és harmóniája, s amely a nőt alárendelt szerepre kárhoztatta. „A veleszületett (vagyis germán – K. L. A.) stílustörvény által kiformált nemi példaképeket lépésről lépésre három, egymástól eltérő stílustörvény uralma alá rendelte. A férfi a maga alaphivatásában és teljesítményeiben továbbra is a germán élettörvényt követte, ellenben a társadalmi életben már a mediterrán-arab 'lovageszményhez' alkalmazkodott, míg a házasságban egyenesen a hurrita példaképet követte." [13] Eredetileg a germán férfi a nőt nemcsak a nemi hovatartozás szemüvegén keresztül látta, hanem „női emberként" nézett rá. Ez nem azt jelentette, hogy teljesen figyelmen kívül hagyta a szexualitást, hanem hogy a nőt olyan „egész embernek" tekintette, aki egyúttal sajátos női nemi identitással is rendelkezik. Ez a magyarázata, hogy a germán férfi nemcsak felismerte, de el is ismerte mindkét nem stílusjegyeit. [14]

Az idegen hatások viszont radikálisan átrendezték a nemek közötti viszonyokat. A korábban egységes világ külön férfi és külön női világra esett szét. A mediterrán és hurrisztikus felfogás értelmében megszűnt az önálló női szubsztancia, amely a továbbiakban csak relációs fogalomként létezett, azaz mint a férfi princípiummal ellentétes „valami".

Érdekes, hogy Hunke néhány sorral lejjebb azt írja, hogy ez a változás nem az idegenekkel történt „vérkeveredés" eredményeképpen ment végbe, hanem egyfajta kulturális vagy „pedagógiai befolyásolás" következtében: „A germán ember továbbra is germán ember maradt, mégha térdre is rogyott a szerzetes előtt. A lelki élete sem változott meg; nem lett belőle arab vagy dél-francia, még akkor sem, ha arab-provanszáli módon kereste úrnője kegyeit. " **[15]**

A megjegyzések kettős célt szolgálnak. Hunke nem kívánta magára vonni a „biologizmus", illetve a rasszizmus vádját, ami amúgy is mindig ott lebegett a feje felett fiatalkori náci kötődése miatt. De azért is hasznosnak bizonyulhatott számára ez az „elmélettechnikai döntés", mert a kulturális (azaz szociológiai, pedagógiai, teológiai stb.) meghatározottságok nem abszolút érvényűek (ellentétben a biológiai determinációkkal), vagyis van remény a káros hatások megszüntetésére. A kulturális „kosztümöt" le lehet cserélni, a „régi divatot" vissza lehet hozni. S valóban, a Hunke-féle feminizmust sajátos archeo-futurizmusnak tekinthetjük, amely megpróbálja a germán mitológia értékrendjét és a posztindusztriális társadalom megkövetelte életformát szintetizálni.

> **a férfi nézőpontjából**

Könyve utolsó részeiben Hunke reflektál Simone de Beauvoir és Margaret Mead akkoriban frissnek számító munkáira is. Egyetértően idézi de Beauvoir jól ismert megállapítását, hogy a modern világban is érvényes a tévképzet: a női identitást kizárólag a férfi nézőpontjából lehet definiálni. „A férfi az, aki önmagát egésznek tekinti, vagyis azonosnak tekinti magát az általában vett emberrel. A nő viszont *csak annyi, amit a férfi 'felfedez' benne. A férfi úgy beszél róla mint a 'másik nemről', ami azt a tényt fejezi ki, hogy a nő a férfi számára elsődlegesen szexuális lényként jelenik meg. S*

mivel a nő a férfi szemében csak ez, ennek így is kell maradnia mindörökre. Másképpen: a nőt csak a férfira vonakoztatva lehet meghatározni és megkülönböztetni, viszont a férfi identitás definíciójában már nincs szerepe a nőnek." **[16]**

Úgy tűnik, Hunke olykor még a baloldali feminista szerzők álláspontjával is képes azonosulni, hiszen azt sugallja, hogy a köztük lévő világnézeti különbségek ellenére is sok igazság van abban, amit Simone de Beauvoire és Margaret Mead a női emancipáció kérdéseiről megfogalmaznak. **[17]** Hunke egy másik, a nácizmussal ugyancsak szimpatizáló pszichológussal, Philipp Lersch-sel folytatott vitájára térnék ki. **[18]** Lersch szerint, ami az embert az állattól megkülönbözteti, lényegszerűen a férfiban jelenik meg. Lersch a következőket mondja „*A férfiban lép ki a valódi emberi nem a természetből*; a nő *maga csak egy darab természet*, valamiféle összekötő kapocs vagy híd az ember és a természet között, de semmiképpen sem teljes értékű 'ember' abban az értelemben, ahogyan a férfi annak tekinthető." **[19]** A német pszichológus a biológiai meghatározottságokra alapozza a „férfi" és a „nő" természetének szerinte soha meg nem szüntethető oppozícióját (például csak a nők képesek szülni). A különböző feladatokból, amelyeket maga a természet határozott meg a két nem egyedei számára, könnyen levezethető a férfi és a nő „egzisztenciális tematikájának" törvényszerű rendje. Amíg a férfi térben és időben nyitott horizontok felé tájékozódik és folyamatosan a jövőbe tekint, a nő „(...) a számára közelinek tűnő és az éppen aktuálisan jelenlévő világban tölti mindennapjait. Amíg a férfi a dolgokra és a körülményekre koncentrál, a nő a személyekre. Így a férfi az elvont-általános világában éli életét, míg a nő foglya marad a konkrét-individuális, érzékileg is megtapasztalható világnak." **[20]** Lersch szerint igazából csak a férfi lépett ki az állatvilágból, ezért az *emberi természet* voltaképpen *férfitermészet*. A nő egyfajta hidat képez a természet és az ember között, bár lényeges funkciója van, teljes értékű emberként nem jöhet számításba. Hunke abszurdnak nevezi „az emberi nemnek" ezt az egyértelműen nőellenes interpretációját, s ugyan a modern pszichológia fogalomrendszerével operál, de lényegében a zsidó-keresztény (az ő szóhasználatával „hurrisztikus") felfogáshoz tér vissza, amely szerint „Éva csak egy darab Ádám testéből".

Jól látható, hogy Philipp Lersch – hasonlóan sok más konzervatív szerzőhöz – a női princípium lényegét az anyasággal hozza összefüggésbe, feltételezi, hogy a nő a terhességen és a szülésen keresztül eredendőbben természeti vagy inkább „ösztönlény”, mint a férfi, s ez döntően befolyásolja lehetséges társadalmi szerepeit. A német pszichológus szerint a nő az igazán nagy kísértő, aki valamilyen természeti ősalapból lép elő, hogy mindörökre fennmaradjon a biológiai reprodukció folyamata. Nos, ebben a kérdésben inkább az őt bíráló Hunkénak van igaza, ugyanis szerinte az emberi társadalomban a biológia determinációk sohasem érvényesülnek tisztán, mert az ember mindig kulturálisan éli meg „biológiai természetét” is.

Könyve végén Hunke hat pontban foglalja össze a férfi/nő „eredendő pszichológiai alkatát” meghatározni kívánó teóriák gyenge pontjait. Ezek közül néhány kritikai megjegyzése: először is, az állatvilágból sohasem vonhatunk le következtetéseket az emberi természetről. Másodszor, a látható férfi és a látható női nemi jegyekre támaszkodva nem lehet modellezni a férfi és a nő lelki aktusait, viselkedésformáit, képességeit stb. Harmadszor: a férfi és a nő lelki, pszichológiai különbségei mindig „relációs” jellegűek. Azaz nem áll rendelkezésünkre tisztán csak férfi vagy női lelki szubsztancia; a férfi és a nő mindig „egymáshoz képest” jelenik meg ilyennek vagy

olyannak. Végezetül: csak a hasonló vagy inkább ugyanolyan társadalmi, kulturális feltételek mellett élő férfiak és nők esetében lenne értelme megállapítani az úgynevezett eredendő (azaz természetadta) nemi különbségeket. Ennek gyakorlati kivitelezése azonban szinte lehetetlen.

szuverenitásvédelem

Az ősgermán alapokon nyugvó Hunke-féle „világnézetnek" van egy rendkívül érdekes és egyúttal talányos aspektusa. A fentebb vázoltakon túlmenően furcsa ellentmondás is tetten érhető Hunke „feminista elméletében" – ami egész teoretikus életművére is áll. Az a paradoxon, hogy Hunke – a nőket valóban másodrendű lényekként kezelő – iszlám vallás egyik fő propagandistájának számított a múlt század hatvanas és hetvenes éveinek Nyugat-Európájában. Az *Allah napja a Nyugat egén* (1960) [21] című könyvét az orientalisták többsége laikus munkának tartja, de az arab világban hatalmas elismerés övezte a német írónő nevét. Ezekben az években számos kitüntetést kapott – elsősorban a konzervatívnak számító – arab országok politikai vezetőitől. Mi lehet a magyarázata ennek a különös „iszlamofiliának"? Hunke számos értelmezője úgy véli, szimpátiáját elsősorban az magyarázhatja, hogy számára vonzónak tűnt a határozottság, amellyel az iszlám világ a maga közel másfél évezredet felölelő története során eredményesen szállt szembe a külső behatásokkal, és sikerült megőriznie eredeti „tisztaságát" – ellentétben a római-germán civilizációval, amelyről ez a határozott „szuverenitásvédelem" már korántsem mondható el.

Végezetül szeretnék egy rövid kitérőt tenni, és – mintegy referenciaként – néhány mondatban összefoglalni a „baloldali ökoszocializmus" egyik legfontosabb alakjának, Ivan Illich-nek a múlt század nyolcvanas éveiben számos nyelven megjelent, nagy vihart kavart *Gender* című munkájának legfontosabb megállapításait, amelyek – sokunk számára meglepően – több ponton találkoznak Hunke szélsőjobboldali téziseivel. [22] Illich könyvét azóta is sok kritika érte a feminista mozgalom fősodrához tartozó gondolkodók részéről.

Ebben a könyvében Illich újra visszatért a korábban részletesen tárgyalt árnyékmunka problematikájához, és így definiálta a fogalmat: „Ezzel a terminussal a fogyasztó ki nem fizetett munkáját jelölöm, aki olyan hozzáadott értéket kölcsönöz az árunak, amely szükséges ahhoz, hogy egyáltalán fel tudja azt használni.” [23] Az árnyékmunkának olyan egyszerű és mára teljesen megszokottnak tekinthető formái vannak, mint pénzkivétel a bankautomatákból, automata pénztárnál történő fizetés az üzletekben, a benzinkútnál az „önkiszolgáló benzintöltés” stb. Persze, ez a sajátos munkaaktivitás adott esetben felettébb időigényes is lehet, de mivel szinte egybeolvad a fogyasztással, az árnyékmunka kifejezést találta a legalkalmasabbnak a megnevezésre. [24] Az indusztriális gazdaság szektorában is megjelenik az árnyékmunka, írja Illich, amelyet „árnyékgazdaságnak” nevez. Azért kellett megalkotnia ezeket a furcsa neologizmusokat, hogy elkerülje a fogyasztáshoz kapcsolódó ki nem fizetett munka és az árnyékmunka két másik létező típusának összekeverését. Ez utóbbiak egyike bármely ipari tevékenység szerves része (Marx értelmezésére is gondolhatunk a munkásosztály kizsákmányolásáról, hogy mondjuk a munkás nyolc órát dolgozik az üzemben, de a tőkés ebből csak négy órát fizet ki neki), a második változat a kultúrába és az általában vett életmódba íródott be, ezért nem is egészen gazdasági jellegű. A modern indusztriális kapitalizmus egyik legfontosabb sajátossága, hogy noha szavakban elismeri a nők és a férfiak egyenlőségét, az árnyékmunka terhével mégis inkább a nőket sújtja. Illich ugyan elismeri a két nem, azaz a férfi és a nő egyenlőségét, sőt, még a feminista mozgalmak törekvéseinek jó részét is osztja, de fenntarja azt a radikális feministák számára elfogadhatatlan álláspontját, hogy létezik „férfi természet” és „női természet”. Ezek persze nem biológiai alapúak, hanem társadalom- és mentalitástörténeti hátterük van. A modern ipari társadalmakon kívül a „nemileg semleges” munka szinte elképzelhetelen. Kevés olyan cselekvésforma van, amit a nők és a férfiak egyforma ügyességgel tudnának végezni. „A 18. századi Párizsban egy agglegényt könnyen fel lehetett ismerni üres és tompa tekintetéről. A közjegyzők ránk marad aktáiból tudjuk, hogy az egyedülálló elhunyt férfiak sem inget, sem nyaksálat nem hagytak maguk után. XIV. Lajos uralkodása idején egy férfi feleség nélkül szinte alig tudott megélni, illetve háztartást vezetni. Feleség, nővér vagy leány nélkül a férfi nevetségesen öltözködött, alig tisztálkodott és rosszul táplálkozott. Egyszerűen képtelen volt csirkét tartani vagy a

kecskét megfejni.” [25] A férfi és a nő viszonya – analógiával élve – hasonlatos a bal kéz és a jobb kéz viszonyához: mindkettőre egyformán szükség van, hogy teljes életet éljünk. Úgy gondolom, Illich bizonyos megállapításait, például hogy a nők ügyesebben bánnak a késsel, mint a kalapáccsal (míg a férfiaknál ez éppen fordított) lehet vitatni. Azon is érdemes töprengeni, vajon nem becsülte-e le Illich a nők általánosan elterjedt és a legtöbb kultúrában természetesnek tekintett kiszolgáltatottságait a premodern világban (gondoljunk a női nemi szervek megcsonkításának gyakorlatára bizonyos kultúrákban, vagy a kínai nők lábának megnyomorítása stb.), viszont abban sok igazsága lehet a szerzőnek, hogy a modern ipari társadalom törekvése, hogy a nőket tömegesen bérmunkásokká „léptesse elő”, nem feltétlenül változtatott a nők kiszolgáltatottságán. A technológiai fejlődés korlátlan lehetőségeit vizionáló kapitalizmus látszólag „semleges munkaerőként” instrumentalizálja az embereket. A „nem nem számít”, mondják, mert csak a „rendelkezésre állás” a lényeg. Csakhogy „(…) én nem tudok olyan ipari társadalomról, amelyben gazdasági szempontból a nők és férfiak egyenrangúak lennének.” [26] Ráadásul az üzemben vagy a hivatalban töltött napi nyolc órán túl, jórészt továbbra is a nőnek kell ellátnia a házimunkához kapcsolódó feladatok többségét (bevásárlás az üzletben és a piacon, a szatyrok felcipelése az emeletre, főzés, mosás stb.) És ezek az egykor bizonyos presztízzsel rendelkező munkaformák alig kapnak figyelmet. Vagyis a modern kapitalizmus működésmechanizmusa megtalálta annak lehetőségét, hogy miképpen lehet a nőket talán még inkább kizsákmányolni, mint a premodern időkben. Nyilván azon is lehet vitatkozni, hogy igaza van-e Illichnek, amikor azt állítja, hogy a nemi különbségek eliminálása (azaz többé már nem lesznek sem férfiak, sem pedig nők) meglehetősen egyhangú és egydimenziós társadalom felé tereli a világot. [27] De még ha be is kalkuláljuk ezeket a bizonyára jogos ellenvetéseket, bátran következtethetünk úgy, hogy a feminizmus korántsem egysíkú eszmerendszer, talán nem is csak két arca van, hanem számos egymással is perlekedő irányzat létezik. A fontos társadalmi és erkölcsi kérdések körül zajló vitákat ugyanis lehet szüneteltetni, de nem érdemes (és nem is szabad) abbahagyni.

1. Jung, Anne: Faschistiche Feministinnen – ein Widerspruch? In: Bitzan, Renate (Hg.): *Rechte Frauen. Skingirls, Walküren und feine Damen*. Elefanten Press, Berin, 1997. 30. ↑

2. Magyarul azt jelenti: *Német harcos nő.* Ugyanakkor az is igaz, hogy a „náci feministák" bizonyos értelemben maguk is a hitleri rendszer „áldozataivá váltak", folyóiratukat – mint zavart keltő iromány t – 1937-ben betiltották. ↑
3. Idézi Jung. I. m. 30. ↑
4. I. m. 31. ↑
5. Idézi Jung. I. m. 31. ↑
6. Wiedemann, Felix: *Rassenmutter und Rebellin*. Hexenbilder in Romantik, völkischer Bewegung. Neuheidentum und Feminismus. Königshausen & Neumann, Würzburg, 2007. 190. ↑
7. Sigrid Hunke munkái szinte teljesen ismeretlenek Magyarországon. Mint érdekességet említem, hogy az interneten rátaláltam az Unitárius Élet című folyóirat 1971. július–szeptemberi számára, ahol a Hírek rovatban olvasható: „DR. SIGRID HUNKE ASSZONY, a németországi unitáriusok szervezetének alelnöke, az ismert írónő, megküldte egyházunknak több művét, köztük az 'Europas andere Religion' c. hatalmas munkát, amelyben a vallási krízis leküzdésének érdekében állást foglal a haladó vallási gondolatok mellett." A hírek utolsó mondatában még egy megjegyzés, hogy a későbbiekben a folyóirat visszatér ehhez a munkához, de ennek nyomát sehol sem sikerült felfedeznem. ↑
8. Erről lásd Benoist, Alain de: *Hogyan lehetünk pogányok*? Europa Autentica. Budapest, 2008. 223., 234. Ford.: Gazdag István. Hunke az „unitárius antropológia" definíciója kapcsán idézi Steffen Henrik egyik gondolatát: „A szétszakítottságot meg kell szüntetni. A továbbiakban a szétválasztottat nem szétválasztottként kell tekintetbe venni, hanem olyanképpen, hogy minden az Egyből keletkezett." Hunke Sigrid: *Das nach-kommunistische Manifest*. Seewald Verlag, Stuttgart, 1974. 99. ↑
9. Hunke, Sigrid: *Am Anfang waren Mann und Frau*. Georg Olms Verlag, Holdesheim–Zürich–New York, 1987. 80. Stefanie von Schnurbein az *Istenek vigasztalása korszakváltások idején. Újgermán pogányság a New Age és a jobboldali radikalizmus között* című könyvében ugyancsak felhívja a figyelmet a szélsőjobboldali feminizmus zsidó-keresztény-ellenességének sajátosságaira. Ezek a mozgalmak nemcsak a világi társadalom „megreformálását" tűzik ki célul, de az egyházi struktúrákon belül megjelenő, a nőket egyértelműen diszkrimináló teológiai felfogásokat is elutasítják. Tagadják „(…) azt a férfias Istenképet, amely nem kínál semmilyen pozitív identitáslehetőséget a nők számára. Ezen túlmenően élesen szembenállnak a kifejezetten nőgyűlölő keresztény tradícióval. (…) Számos esetben teljesen elutasítják a kereszténységet és a zsidóságot, az Ószövetséget és az Újszövetséget, mivel ezekben a szövegekben – legalábbis szerintük – szilárdan bebetonozott a férfiuralom, illetve a szexualitás és a női természet démonizálása." Schnurbein, Stefanie von: *Göttertrost in Wendezeiten. Neugermanisches Heidentum zwischen New Age und Rechtsradikalismus*. Claudius Verlag, München, 1993. 107–108. ↑
10. Hunke, i. m. 85–86. ↑
11. I. m. 86. ↑
12. Lásd Wiedermann, i. m. 192. ↑
13. Hunke, *Am Anfang…*, 151. ↑
14. Lásd, i. m. 235. ↑
15. I. m. 151. ↑
16. I. m. 237. ↑
17. Hunke erősen kifogásolja a Simone de Beauvoire által megrajzolt nőtípusban, hogy ezen kizárólag az úgynevezett mediterrán „nőstílus" ismertetőjegyei jelennek meg. Lásd i. m. 252. ↑
18. A nácikkal szimpatizáló Lersch egyetemi munkássága a háborút követő években sem szünt meg. A vele szemben lefolyatott vizsgálat azzal végződött, hogy a „rendszerrel együttműködő" személynek (Mitläufer) minősítették, de oktatóként tovább dolgozhatott a müncheni egyetemen. ↑
19. I. m. 245. Hunke az Ádámról mint (hímnemű) első emberről szóló hurrita mítosz továbbélését látja ebben a felfogásban megjelenni. ↑

20. I. m. 240. ↑
21. Hunke, Sigrid: *Allahs Sonne über dem Abenland.* Unser arabisches Erbe. Deutsche Verlags-Anstalt, Suttgart 1973. (1960.) A könyvet számos nyelvre lefordították (francia, angol stb.). ↑
22. Illich, Ivan: *Genus. Zu einer historischen Kritik der Gleichheit*. Rowohlt Verlag, Hamburg, 1983. Ford. Ruth Kriss-Rettenbeck. Erdetileg: *Gender*. Pantheon Books, New York, 1982. Ivan Illich és André Gorz ökoszocializmusát részletesen is bemutatom a „Változatok a kapitalizmus-kritikára és az ökoszocializmusra" című írásomban. Kellék, 2025. (Megjelenés alatt.) ↑
23. Idézi La Cecla, Franco: *Ivan Illich et l'art de vivre*. Atelier de Création Libertaire. Lyon, 2021. 46. Olaszból fordította Jean-Manuel Traimond. ↑
24. A német fordítás is a *Schattenarbeit* fogalmát használja, ami csakúgy, mint a magyar árnyékmunka fogalma annyiban problematikus, hogy a pszichológiában is létezik a kifejezés, de ott egészen más értelemben használják. ↑
25. Illich, *Genus…*, i. m 45. ↑
26. Illich, *Genus…*, 10. ↑
27. A problémát Kocziszky Éva is érinti az Ivan Illich kritikai gondolkodását bemutató egyik esszéjében. Lásd Kocziszky Éva: *Ivan Illich kritikai gondolkodása a jövő sodrásában*. Tiszatáj (78. évf.), 2024. január–február, (60–80.) ↑

kép | vecteezy.com

Bene Zoltán

ÖRÖK TÖRZSASZTAL

[SZÓ-BESZÉD]

2025-06-10 | **JEGYZET, SZÓ-BESZÉD**

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Juhász Gyula: Tömörkény asztalánál

Iszom a borom, írom a dalom,
Új tavaszon a régi asztalon.

Egy halhatatlan cimbora van itt,
Koccint velem és gondol valamit.

Betyár az élet és drága a bor,
A tavasz is más volt valamikor.

A régi nóta, Dankó dala peng,
A cimbalom, mint sírhalom zizeg.

Az alkonyati tűznek láza ég
A vén Tiszán, mely nem árad ma még.

Mert a vizecske se a régi most,
A másik partján se a régi poszt.

Hej, Pista bátyám, jobb a föld alatt,
De még kiisszuk ezt a poharat.

A siller csillog, mint a vak remény,
Kicsit fanyar, mint ez a költemény.

„Ha szeretem Tömörkényt, úgy nem a szülővárosomért, Szegedért, mert Szegedet nem találom meg nála” – írja Sőtér István. Álláspontja leginkább azért vitatható, mert Szeged szűkkeblű értelmezéséből fakad. Szeged sokkal nagyobb *eszme* annál, hogy akár a település kezdetét-végét jelző táblák, akár (teszem azt) a körtöltés közé be lehessen szorítani. *Szeged, a város* csak a *Szeged-fogalom* egyik alkotóeleme. A teljes *Szeged-fogalom* talán Bálint Sándor nyomán ragadható meg leginkább, aki „szögedi nemzet”-ről beszél, amely minden égtáj felé sok-sok kilométerrel nyúlik túl a város közigazgatási határain. Szellemi értelemben pedig – az illyési „haza a magasban”

haza –, amely odalenn már évszázada nem, ám a magasban örökké létezik, s révedezéséből Tömörkény érkezése riasztja, mert mégsem jobb a föld alatt, de azért kiisznak pár poharat.

kép | vecteezy.com

Kovács Laura

NEM TELJES A SZÉTHULLÁS

[SZÓ-BESZÉD]

2025-06-19 | **JEGYZET, SZÓ-BESZÉD**

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Horgas Béla: Szófacsaró

Hébe-hóba,
ha untat a móka,
dühít a dőre meg a pőre,
ha nem kapható a kutya szőre,
mondom, hébe-hóba
beugrok a szófacsaróba,
be a présbe, a résbe,
rajta, csak a legközepébe!

Ceruzám nyálazom,
frizurám borzolom:
figyelem, fegyelem,
szavalom, szerelem,
szétszedem, vétkezem,
föltartom két kezem:
magamat megadom,
lukas a kalapom,
látszik a kobakom,
lukon át benézek,
előre, vitézek,
porondra, porontyok:
pontok, vesszők,
lélekvesztők,
rajta, be a résbe,
ki a derengésbe,

ki van kinn,
ki van benn,
ki a közepében,
a fényben, az éjben,
a hébe-hóba jóban,
a fekete hóban –
van valaki a szófacsaróban?

Horgas Béla csak a második versszakban kezdi nyálazni ceruzáját, de valójában már azelőtt beugrott a szófacsaróba, hogy kimondta volna az elrugaszkodást. A „dőre meg a pőre" volt a bemelegítés, „figyelem, fegyelem", innentől nem magyarázza, csak mutatja. Játszik: lebontja a megszokottat, és össze nem illő elemekből húz fel új építményt. De talán nem is ő rombol, hanem a türelmetlenül egymásra torlódó szavak csinálnak helyet maguknak, ő pedig nem ragaszkodik a koherenciához. „Magamat megadom" – írja, de nem teljes a széthullás. Tartja őt a grammatikai struktúra, még alanya, tárgya, állítmánya van a mondatoknak. Ugyan az értelem helyett inkább a rím és az asszociáció irányít, de Horgas egyértelműen elmesél valamit. A szavak nem céltalanul robognak a végtelenbe: a „legközepe" felé tartunk. Ott értelmet nyer a káosz, a töredezettség egésszé forr össze, legalábbis ezt reméljük, mi másért hívnák *leg*nek? „Be a résbe, / ki a derengésbe". A (p)résen keresztül eljutunk oda, ahová nyílt kimondással nem lehet. Amikor a nyelv keretei meglazulnak, a látszólag véletlenszerűen egymás mellé dobált szavakból és félmondatokból valami lényegit lehet kifacsarni.

> a világ magja

A *legközepé*n nem katartikus világosság fogad, csak halvány derengés – meg persze éjszakai sötétség, mert a kint és a bent, az ilyen és az olyan itt megkülönböztethetetlenek. Ugrunk, de már az indulás pillanatában tudjuk, hogy ami vélekedésünk szerint a világ magja, széttartó szálak összefogója, valójában csupa esetlegesség. Nem több „hébe-hóba jó"-nál. A beérkező jogosan teszi fel magának a kérdést: ha szétbeszélem az értelmet, és addig pergetem a szavakat, amíg már nincs tétje, mit alliterálok össze… akkor, ott megszabadulok valamitől? Felszabadulok valami alól? Lesz közöm bármihez is?

Horgas a vers végén eszmél fel: „Van valaki a szófacsaróban?" Ha akad is társa ebben a keresgélő rohanásban, akkor sem biztos, hogy a szóörvény közepén is látják egymást. Kicsit, mint Stoppard Rosencrantz-a és Guildensternje, akiknek hablatyolása élet-halál kérdés, mert egyszerre a valóság leképezése és a valóság ellenében születő játék. Szétszedik és összezavarják a nyelvet, mondják és mondják, de még egymás

fecsegését sem feltétlenül értik. Ugyanazt a bizonytalanságot teremtik újra, amit a mindennapokban megélnek – és ez nem zárja ki, hogy közben remekül szórakozzanak.

kép | vecteezy.com

MEGVAKULT SZAVAK

[SZÓ-BESZÉD]

2025-06-25 | **JEGYZET, SZÓ-BESZÉD**

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

FECSKE CSABA: SZÖG A ZSÁKBÓL

megvakultak a szavak
az érzés kihűlt
mint későn érkezők
asztalán a leves
az idő mint fregoli kötele
nyúlik kettőnk alatt
jerikói harsonáktól
sem támad rés köntörfaladon
hiába rejtelek el
kibújsz belőlem
mint szög a zsákból

Különös érzés újraolvasni a költő negyedszázada írott versét, mert tudom: nem érkezik már újabb vers tőle. Bár eredetileg szerelmes szakítást ábrázolhatott, pár hónappal Fecske Csaba halála után olvasva a vers kezdő sorát óhatatlanul az elnémuló költőhöz kötöm, mintha saját magáról írta volna, hogy „megvakultak a szavak".

Az általában havi rendszerességgel, évtizedeken át a szerkesztőségbe érkező művei sora *mint a fregoli kötele* fűztek össze, bár személyesen soha nem találkoztunk. Gyakran vitatkoztunk, akár egy-egy szó vagy sor tökéletesítésén, és mert sosem *köntörfal*aztam, olykor meg is haragudott rám. Aztán *az érzés kihűlt,* és sokszor inkább magát okolta, mint a szigorú szerkesztőket. Előbb-utóbb egyezségre jutottunk, *jerikói harsonák*kal sosem támadt rám. „Küldöm szeretettel", írta, vagy „küldöm barátsággal", és a szavai újra meg újra felbukkantak a Ligetben vagy a Szitakötő oldalain. S lám, most is, *mint szög a zsákból*, kibújnak szavai az új rovatban is.

Az év elején írt üzenetéből tudtuk, hogy szépkorúak otthonába költözött, de onnan is küldte verseit és oda kérte a tiszteletpéldányt. A tavaszi Szitakötőt egy versével épp a halála előtti napon kaphatta meg. Vajon látta még?

kép | irodalmijelen.hu

„VISSZAKÜLDÖM AZ ÉJSZAKÁNAK”

[SZÓ-BESZÉD]

2025-06-26 | **JEGYZET, SZÓ-BESZÉD**

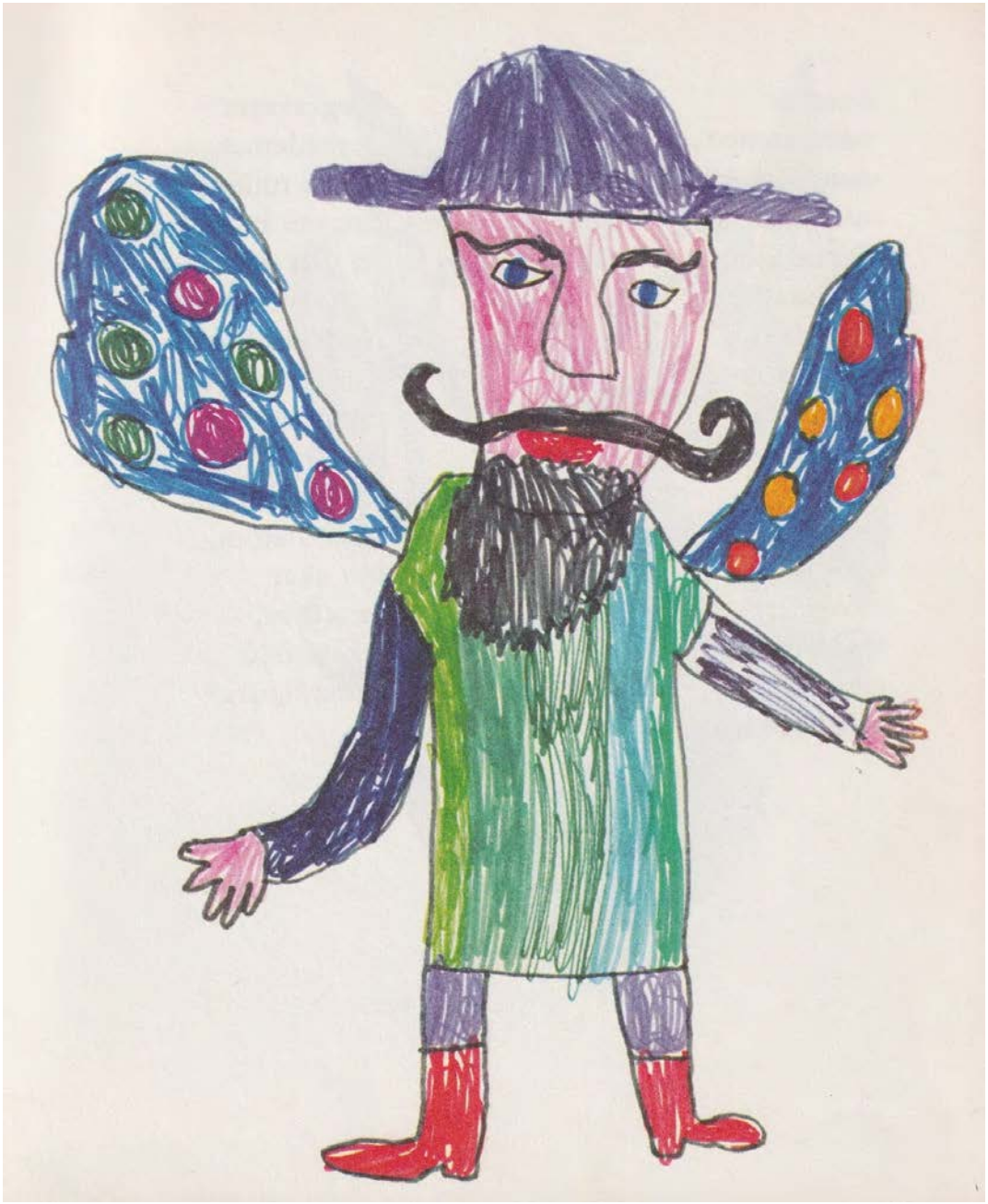

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Horgas Béla: NYELVÖLTÖGETŐ

Egy fura,
fekete fejű
néma figura,
bajszos és kalapos,
csipkés-szakállas
szárnyas,
csizmalábú,
mellénymellű baba,
egy sohasemvolt
szerzet
öltött rám nyelvet,
mikor felébredtem –
jó vicc, mondhatom,
szóltam,
mit akar ez a
szótlan,
nyelvet rám
mért öltöget,
mért foglalja el
székhelyemet –
te fura,
fekete fejű
néma figura,
bajszos és kalapos
szárnyas,
csipkeszakállas nyelvöltögető,
mondtam,
álmomban
illene lenned,

ne légy
lehetetlen,
ez illetlenség,
nyelvet ölteni
ébren,
ülni idegen
széken,
nem való –
hiábavaló
szemed
meresztened;
szakállad, szárnyad,
csizmalábad
visszaküldöm
az éjszakának,
szóltam,
de nem mozdult
a szótlan,
fekete fejű,
fura,
néma figura,
csak ült,
csak öltött,
feketedett,
elfoglalta
székhelyemet,
megzavarta
beszédemet,
azt se tudom,
hogyan mondjam,
itt van most is
a nyomomban,

nyelvet ölt
és nem beszél,
nem való,
és mégis él,
jó vicc, szólok,
mondhatom,
mit akar
ez a fura,
fekete fejű
néma figura?

Megesik, hogy az álomból ocsúdó ember az ébrenlét első perceit még az álom képei közt, az őket kísérő sajátos érzelmi atmoszférában tölti, ha a történet egészére pontosan nem is emlékszik. Nehezen leírható érzés telepszik rá. Mintha váratlan vendég ülne az ágya szélén. A tudattalan efféle, különös erővel fellépő, hol ember-, hol állatszerű alakzatait régen – aszerint, hogy magukhoz emelnek a világosságba vagy lehúznak a gyötrelmek sötétjébe – angyaloknak vagy démonoknak nevezték.

A különös vendéggel találkozó ember első, többnyire kimondatlan kérdése: *mi ez, vagy ki ez?* Hogy mit akar tőlünk, ekkor még másodlagos. Előbb fel kell ismernünk, azonosítanunk kell, ami azt jelenti: meg kell neveznünk.

A szó, a nyelv forrásvidékénél járunk – akkor is, ha kínzó a szomjúság, és egyelőre nem leljük az éltető vizet.

A megnevezés kényszere megkerülhetetlen. Álmunkban gyakran csekély hasonlóság, már néhány mellékes mozzanat is elegendő, hogy a felbukkanó figurákat ismert személyekkel azonosítsuk.

A megnevezés mindjárt értelmezés is. Először is tisztázza az illető mibenlétét, másodszor – és ez által – elhelyezi a világunkban, harmadszor pedig – ezek folyományaként – lehetővé teszi, hogy valamilyen viszonyt alakítsunk ki vele.

A versbéli figura feladja a leckét: egyszerre mutat angyalszerű és démoni vonásokat. A bajszos-kalapos-szakállas-csizmás alak betyárforma, eléggé félelmetesnek tűnik. A rettegett balladai figurára, a nagy hegyi tolvajra hajaz. De mit keres rajta a csipke? És hogyhogy szárnya van?

Ha nem tudjuk ki ő, azaz nincs hogyan megnevezni, akkor elhelyezni sem tudjuk a világunkban, következésképp azt sem tudjuk, miként viszonyuljunk hozzá.

ellenfényben

A figura *fekete fejű* és *néma*. A bajusz és a szakáll messziről felismerhető jellegzetesség. Az arcról nem mond többet a vers. Annyit tudunk, hogy a feje fekete. Mintha ellenfényben látnánk: nincsenek arcvonásai. Nincs emberi arca, és nem beszél. A nyelv révén nem képes kapcsolatba lépni velünk.

A nyolcadik sorban az áll: baba. Ez kétségkívül megnevezés. A babának általában van arca, ezért emberszerű. Érzelmeket képes kelteni és magára vonni. Emiatt aztán másként viszonyulunk hozzá, mint a használati tárgyakhoz, melyek a halottság más, mélyebb fokán állnak. A figura minőségét, azaz létmódját és a létezésben elfoglalt helyét, úgy tűnik, tisztáztuk. Egy babától, ami passzív, mozdulatlan, tehetetlen, tulajdonképpen nincs miért félnünk.

A megnevezhetetlenség feszültsége azonban már a következő sorokban visszatér. Azt olvassuk: *sohasemvolt szerzet*. Akkor pedig nincs, nem lehet kész mintánk az érintkezésre vele. Ráadásul nem is olyan passzív, mint a *baba* megnevezés sugallja. Sötét arctalansága dacára *nyelvet ölt*. Elfoglalja a versbéli ébredő székhelyét. Nemcsak a fizikai térben, átvitt értelemben is: kitölti benső világát. *Idegen* széken ül. Nem a saját helyén tartózkodik, mert az álomban – vagy általánosabban szólva a tudattalanban – lenne a helye. Más szóval: trónbitorló. A hely, amit betölt, nem az övé. Mindezek igencsak megerősítik démoni jellegét. Mintha gúnyolódna. *Nyelvet ölt,* mert nem beszéli a nyelvünket – a mi oldalunkon pedig a nyelvünk mond csődöt: nem tudjuk, hogyan nevezzük. Úgy tűnik, ha nem tudjuk a nevét, nincs hatalmunk fölötte.

Hogyan próbál kijutni a vers hőse az őt fogva tartó démoni szerzet csapdájából?

Bár a lény azonosíthatatlan és néma, mégis beszél hozzá. Ezzel máris sajátos viszonyt teremt – és itt az a lényeg, hogy ezt *ő* hozza létre, nem a démon. Ezzel a gesztussal egyszersmind kijelöli a lény helyét, korlátozza túlhatalmát. „Visszaküldi az éjszakának".

A démon ereje azonban nagy: nem tágít. *Megzavarta beszédemet,* panaszolja a vers hőse, s mert megnevezni továbbra sem tudja: *azt se tudom, hogyan mondjam / itt van most is a nyomomban*. Az álomból ébredő szorult helyzetében az egyetlen megmaradt lehetőségbe kapaszkodik. Ha már szemközt került a megnevezhetetlennel, amit nem képes egy mozdulattal a név kalodájába zárni: beszélni kezd hozzá.

Ismerős szituáció?

Ez a beszéd a költészet. Ez a beszéd maga a *Nyelvöltögető* című vers.

kép | Horgas Ádám gyerekkori rajza